

Fred. Fischers Dagbøger 1868-71.

Ved Fridlev Skrubbeltrang.

Fred. Fischer, den danske Pioner i Aabenraa, skulde opleve de første syv Aar under Fremmedherredømmet. Syv begivenhedsrige Aar i Sønderjyllands Historie og ikke mindst for Danskheden i Aabenraa By, der trods Udvandring og særlige tyske Valgmetoder arbejdede af al Magt for at bevare Flertallet. Den tyske Sejr over Frankrig 1870—71 var maaske det tungeste Slag for den gamle Aabenraaredaktør. Men tilsyneladende holdt han Modet oppe, og hans Optegnelser bevarede helt igennem deres tidligere Karakter (se Sønderjydske Aarbøger 1930, S. 161—222, og 1947, S. 23—101).

Der er noget symbolsk i Fr. Fischers forhaabningsfulde Bestræbelser for at faa lavet en mekanisk Vogn, som han kunde køre ved egne Kræfter og saaledes bøde paa Følgerne af sin Lamhed. Han opgav aldrig den udholdende Kamp for at gøre By og Landsdel saa selvhjulpne som muligt og vedligeholde Danskhedens Styrke trods Krigenes og Fremmedherredømmets lammende Virkninger. I 1865 havde Fischers Venner med Skibsreder Jørgen Paulsen og Apoteker A. Worsaae i Spidsen indrettet en Lejlighed til ham nede ved Havnen. I det store Værelse, hvor Fischer havde sine Bøger og sine Instrumenter, kunde der holdes danske Sammenkomster, og hver Dag mellem Kl. 5 og 7 plejede hans Venner at indfinde sig. Hændelser af nationalpolitisk Interesse, som Fischer her eller andetsteds hørte om, blev ofte indført i Dagbogen straks efter, og kunde da virke med Selvoplevelsens Friskhed. Man faar et Indtryk af, hvor maalbevidst og lokalkyndigt der blev arbejdet i Stuen hos Fischer, naar man ser de lange Vælgerlister fra 1869, hvor saavel de tyske som de usikre Vælgere blev afmærket.

Fischer holder sig i sine Dagbøger væsentligst til Begivenhederne i Aabenraa, mens det nationale Arbejde i andre Egne af Sønderjylland og de danske Repræsentanters Virksomhed i Berlin er langt udførligere omtalt i A. H. H. Worsaae: Bidrag til mit Livs og min Tids Historie, med særligt Hensyn til Forholdene i Nordslesvig og specielt i Aabenraa 1864—71 (Kgl. Bibliotek. Ny kgl. Samling 1762. Fol.). Worsaae citerer eller refererer i vid Udstrækning Fischer, og mange af dennes lokalhistoriske Meddelelser er med Worsaae som Mellemed udnyttet i Landsarkivar Frode Gribsvads Afhandling om Aabenraa 1864—71 i „Festskrift til H. P. Hanssen“ (1932). Hvad Fischer oplyser om sine personlige Forhold er ret sparsomt, men enkelte Træk skal dog anføres, saaledes hans 8 Ugers Rejse i Sommeren 1869. Iøvrigt henvises til de tidligere nævnte Afsnit i Sønderjydske Aarbøger, navnlig Indledningerne.

Da Apoteker Worsaae den 22. Maj 1871 tog Afsked med Fred. Fischer for at rejse til Karlsbad og genoptage den Kur, der blev afbrudt ved den fransk-tyske Krigs Udbrud, anede F., at Løbet ikke vilde blive langt. Han takkede Worsaae for det mangeaarige Venskab og sagde bl. a.: „Bed til den gode Gud for mig, at han vil gøre mit Endeligt kort!“ Det gik, som Fischer ønskede. Næppe 14 Dage senere, den 4. Juni, døde han, 62 Aar gl., og blev fem Dage senere fulgt til Graven af 5—600 Mennesker fra hele Nordslesvig. Næsten til det sidste havde han passet sine Vejrobservationer, som Venner kun i korte Perioder havde varetaget for ham. Men mere betød det, at en vigtig Lyttepost i den nationale Frontlinie nu var forladt. For sidste Gang havde Fischer set Mærketræet grønnes i Jørgensgaard Skov.

Efter Worsaaes Hjemkomst blev der paa hans Opfordring nedsat en Komité, der virkede for Oprettelsen af et Gravmonument for Frederik Fischer. Det blev en Kreds af F.'s nære Venner: M. Bahnsen, J. P. Junggreen, Kammerraad Møller paa Skovgaard og Gaardejerne Jens Nielsen i Kassø og P. H. Pe-

tersen i Hostrup samt Worsaae selv. Der blev ydet en Mængde Bidrag fra By og Land i hele Nordslesvig, og Venner Nord for Kongeaaen glemte heller ikke Fischer. Saaledes rejstes den Mindestøtte, hvis Indskrift karakteriserede Fischers ukuelige Personlighed. „I mørke Dage som i Dæmringstider stod Haabet lyst og kraftigt ved hans Side.“

1868.

1. Januar. I Midnatstimen blev et Baal afbrændt paa Torvet, omkring hvilket vore Hjemmetydskere afsang en Choral og Visen „Des Jahres letzte Stunde“, hvorefter de droge op ad Gaden skraalende „Schleswigholstein“, efter Forlydende med det forandrede Refrain: „jagt die Dänen aus das Land“.

I Morgenstunden gik Reveillen fra Casernen igjennem Byen.

6. Jan. En preussisk Sergeant, som førte Regnskabsvæsenet for Militairets Lazarethvæsen, er rømt bort, efter at have be-
gaaet endeel Undersløb.

9. Jan. Idag vare endeel Huuseiere af 1ste og 2det Qvarteer tilsagde, Kl. 2 Eftermiddag at møde paa Raadstuen, for om muligt at faae tilvejebragt en Overenskomst med Casernemager Kbmd. Johan Jacobsen, den samme, som strax efter Preussernes Indmarsch i vor By proclamerte Herzog Friedrich VIII. Manden havde allerede dengang i en Række af Aar været i Decadence med sine Forretninger og stod, som det hed, for Concoursen. Han gav sig derfor til at speculere „i Militair“, omdannede sit lange Leieva[a]ningshus ved Enden af Gildegaden til en Caserne, byggede i 1866 en ny ditto tæt ved den og senere i 1867 den nordligere langs med Madestien. Hans idelige og vedvarende Bestræbelser har Byen det uden Tvivl at takke for, at den fik en fast Garnison af en Bataillon, medens Haderslev, Tønder og Sønderborg ikke beholdt stor Besætning. I 1865 gjorde han Akkord med endeel Huuseiere om at tage deres Indqvartering paa Casernen for en Betaling af 20 Mk. Cour. for hver Mand, og den Godtgjørelse, der blev ydet af Regjeringen

for Indqvartering, og forbandt sig for et Tidsrum af 4 Aar. I Førstningen havde Jacobsen ogsaa Militairets Bespiisning (paa Casernen) at bestyre, men da det bestandig blev daarligere for ham, fratoges denne ham og han havde kun at sørge for Qvar-teer, Senge, Haandklæder, Lys og Varme. Nu kom pludselig Regjeringens Bestemmelse, der nedsatte de saakaldte Servispenge (Betalingen for Militairs Qvar-teer) til det halve af det hidindtil betalte. Jacobsen erklærede nu, at han tiltrods for sin for en Tid af 4 Aar indgaaede Forpligtelse, ikke længere kunde vedblive at holde Militaret paa Casernerne medmindre samtlige Huuseiere, der havde afsluttet Contract med ham derom, vilde give ham et yderlige[re] Tillæg af 1 Skilling Cour. for hver Mand om Dagen; vilde de ikke det, var han fallit. Borgemesteren Krogh lod, som anført, de betræffende Huuseiere fra Byens tvende første Qvar-teerer tilsige at møde paa Raadstuen, for at tale om dette Anliggende. Skjøndt endeel af de Tilstedeværende paastode, at Jacobsen, der ingen videre Betingelse havde stillet ved Overenskomstens Afslutning, var bunden til det han havde paataget sig for de 4 Aar og ingen Ret havde til at forlange et yderlige[re] Tilskud, — og skjøndt Borgermesteren, der først forsøgte at give Sagen et andet Udseende, efter Originalcontractens Fremlægning maatte indrømme Rigtigheden heraf, talte han dog meget varmt Jacobsens Sag og fremhævede navnlig at dennes Banqverot, der ufeilbarligen vilde indtræde, vilde paaføre de egentlige Qvar-teerværte[r] stor Uleilighed, Proces etc. etc. Enden af Visen blev, at de fleste underskreve sig for Ydelsen af det Meerforlangte, og saaledes blev Jacobsen frelst for at gaa Kapøjster denne Gang.

Borgermesteren bemærkede, at Jacobsen for at være skadesløs, mindst maatte have 17 Thaler for hver Mand aarlig, medens Regjeringen fra 1. Januar af kun betalte 8½ Thl.

14. Februar. Ved Casernebygningerne hersker stor Activitet, for at faa Madens frodige Engstykke, som er beliggende imellem Casernebygningerne, forvandlet til en Exerceerplads.

Soldaterne ere i fuld Arbeide med at nedlægge Drainsrør, talrige Vogne kjøre Gruus til, og det skal ikke vare længe førend en gold Plaine vil vise sig der, hvor hidtil en rig Græsvæxt frydede Øjet og gavnede Byen ved at hyres ud.

12. Marts. Idag have samtlige Skolelærer[e], saavel fra Landsognene som fra Byen været forsamlede i Rudebeck Hotel, for at aflægge Eed paa den preussiske Forfatning.

Søndag d. 22. Marts. I Anledning af den preussiske Konges Fødselsdag (han fyldte sit 71. Aar) vækkedes vi imorges med Skud nede fra Casernen, hvorpaa Bataillonon gik rundt i Byen. Ved Middagstid marscherede Tropperne op for Oberstlieutnantens Bolig, og Kl. 1¹/₂, lige efter at der var ringet til den danske Gudstjeneste, begyndte Skydningen fra Kassernen igjen og vedblev næsten en heel Time. Saalænge den tyske Gudstjeneste varede, var der ingen Militairalarm, og hvad har det vel at betyde, at den danske bliver accompagneret med preussiske Salutskud.

12. April. [En kommunal Affære. Et Par Stenhuggere havde faaet overdraget Arbejdet med Byens Brolægning, der begyndte ud for Vejrmøllen. Arbejdet blev fuldendt i Eftersommeren 1866, og en vis Del af Udbetalingen (1480 Mark Kurant) skulde da erlægges, mens Resten skulde blive staaende, til Brolægningen havde ligget Vinteren over. Men endnu efter 1¹/₂ Aars Forløb var Restbeløbet ikke blevet udbetalt, og de to Brolæggere, der havde maattet laane 1000 Mark til Aagerrenter, henvendte sig forgæves til Købmand F. A. Jensen, der var Medlem af Brolægningskommissionen. Han ytrede, at Kollegierne i Løbet af 8 Dage vilde udtale sig om Sagen, hvorefter det forlangte „Forskud“, som han kaldte det, sikkert vilde blive udbetalt. Denne Benævnelse fik den ene Stenhuggers Taalmodighed til at briste, og han udtalte nu „i de ziirligste Brolæggerudtryk“, at han ikke i de 18 Aar, han havde haft Byens Arbejde, havde kendt et saadant „Svineri“. Jensen paahørte „taus og ubevægelig“ den vrede Stenhuggers Kraftudtryk].

18. April. Det er Aarsdagen for Dybbølskandsernes Erobring af Preusserne, hvorfor ogsaa det preussiske Militair har været i Kirke for at takke Vorherre! Ellers sees intet Tegn, der minder om denne Begivenhed — ikke et eneste Flag i hele Byen.

27. April. Idag var mit Mærketræ i Jørgensgaard Skov grønt.

4. Maj. En General Wrangel og et par andre højere Officerer ere idag her i Byen for at inspicere Tropperne.

Søndag d. 17. Maj. Idag har Pastor Michalsen fra Bjolderup holdt den danske Gudstjeneste i Vacantsetiden her i Kirken, som var heelt overfyldt, saa at Bænke maatte anbringes i alle Gangene. Over 300 Personer vare til Alters, og Gudstjenesten, der ellers sluttet Kl. 3 var først forbi henimod Kl. 5. Det har maattet være ydmygende for Provst Göttig, der assisterede ved Nadverens Uddelelse, at see sig saaledes overfløjet var [hvad] Kirkebesøget angaaer; da han om Formiddagen holdt den tyske Hovedgudstjeneste, vare kun faa i Kirken.

Søndag d. 21. Juni. Som der fortælles mig af paalidelige Folk har Provst Göttig igaarformiddags døbt 3 Børn liggende i sin Seng og iført sin smudsige Nattrøje.

4. Juli. Imorges afgik med Dampskibet her fra c. 60 Personer, for i Alssund at slutte sig til de Beboere fra Flensborg og Als, som med Dampskibet Vigilant gik til Aarhus.

6. Juli. Idag afholdes Landboforeningens Dyreskue her ved Byen. Efter dets Slutning var de talrige Gjæster forsamlede i Gjæstgivergaarden Danmark i et muntert Møde. Et Telegram, som de vilde afsende til Festcommiteen for Slesvigernes Modtagelse i Aarhus, nægtede Telegraphbestyreren at befordre, „da det var af politisk Indhold“, skiøndt det kun indeholdt en simpel Hilsen til de i Aarhus værende slesvigske Brødre; selv da det lempedes lidt og adresseredes til Borgemesteren i Randers nægtedes Befordringen. Det samme skeete, da Selskabet vilde sende J. P. Junggreen, der var med de Besøgende i Aarhus, en

telegraphisk Hilsen, om at hans Skaal var bleven drukket af Selskabet.

9. Juli. Den tydske „Liedertafel“ højtideligholder i Dag sin 25aarige Stiftelsesdag. Man seer preussiske, nordtydske og Schleswig-holsteinske Flag hængte ud af de Tydsksindede og der er stor Bevægelse iblandt dem.

23. Juli. [Tordenvejr. Ved Brunde blev en Ko dræbt af Lynet].

25. Juli. [Ild i Mosen ved Damgaard, en Mil Nord for Aabenraa].

13. August. En mærkelig Sag er i disse Dage i Omtale. D. [Dato mangler] ds. modtog Cand. pharm. Zahrtmann paa Sva-neapotheket og Tobakfabrikant Lorents Middelheus hver en ligelydende Communication af herværende Politi „Anwalt“, Borg[ermester] v. Krogh, hvori der meddeelttes, at siden Paa-gjældende ved Søndag d. 2. ds. at seile her i Fjorden med en Baad der var forsynet med det d a n s k e F l a g, og eftersom dette var skeet i Overværelse af talrige Tilstedeværende, altsaa udført en Demonstration, saa blev han i Henhold til Forordning af [Dato mangler] sat i en Mulct af 5 Thaler pr., eller belagt med 3 Dages Fængsel; hvis han ikke var tilfreds med denne Besked kunde han inden 10 Dage anmelde Sagen for Retten. Zahrtmann var syg og sengeliggende, saa hans Prinzpal, Apotheker Worsaae, som havde taget imod omtalte Communication, efter at have talt med ham og med cand. pharm. Møller paa Løveapotheket henvendte sig til Amtsdommeren, paa Zahrtmanns Vegne gjorde Indsigelse mod Politi Anwaltens Bestemmelse, idet han anførte at Baaden ikke havde ført noget d a n s k, men et heelt andet Flag, som han havde hos sig og kunde vise Hr. Amtsdommeren, hvis han ønskede at see det. Men Amtsdommeren (Jaspersen i Seligs Sted) skjøttede ikke herom, idet han sagde, at det vilde vise sig. Terminen for Sagens Undersøgelse, som skulde blive berammet. L. Middelheus har gjort lignende Skridt. — Sagforholdet er dette: Pharmaceut Møller har af

Baads-eieren Wissing jun. for denne Sommer leiet en Baad, som han ofte seiler med paa Fjorden, og paa hvilken han da heiste et bla a t F l a g med h v i d t K o r s i. Dette Flag har han seilet med hele Sommeren igjennem, uden at være tiltalt af Nogensomhelst. Søndag d. 2. ds. havde han taget flere med sig i Baaden, nemlig Zahrtmann, L. Middelheus, Caprani, en Huuslærer Koch (hos Physicus Dahl), og heist det omtalte Flag paa Baaden. Hvorledes Politianwalten kan kalde dette Flag et dansk Flag, og hvorledes han kan dømme Personer i Mulct, der kun vare med i Baaden men ingen Raadighed havde over den, alt-saa ei heller hverken kunde heise eller stryge noget Flag paa den, dette er man begjærlig efter at erfare. (Omtrent en Maaned senere har Politimesteren underrette[t] saavel Zahrtmann som Middelheus skriftligt om, at han efter en nøjere Undersøgelse af Sagen ikke fandt sig foranlediget til at reise Søgmaal. Dermed bortfaldt da hele Historien).

24. Aug. Imorges afmarcherede den her garnisonerede Ba-taillon til Maneuvre Syd-paa.

6. September. Idag skulde Turnerne fra Nabobyerne have indfundet sig, og der var i vort tyske Ugeblad averteret et Festprogram i temmelig storartet Stiil. Men har man ventet en stor Højtidsdag, saa er man bleven slemt skuffet; thi de talrigt Forventede udebleve. Allerede i gaar Aftes begyndte Skuffelsen at indtræde. Vore indenbys Turnerne kom under Musik marcherende ned til Havnen, for at hilse paa Turnerne fra Sønderborg, maaskee ogsaa Flensborg, som forventedes med Dampskibet. Men der var „Keiner niemand da“, som det hedder i det tyske Haandværksburschers mystiske Sprog, og lydløse droge Vore tilbage. Idag ankom endelig — 4 (fire) Mand fra Tønder, 6 (sex) fra Haderslev, 0 og 0 fra Sønderborg og Flensborg, Summa summarum 10 (ti) udenbys Turnerne, saa at de i Forening med vore indenbys 10 bliver ialt 20 Mand til det store Gruppe-turnens diverse Acter. Men man lod sig ikke forbløffe von das; man marcherede ud efter Programmet, fra Colossæum til

Hjem [sikkert Skrivefejl for „Hjelm“] og turnede der af Livsens Kræfter.

10. Sept. Man er her i Byen i visse Kredse meget optaget af alskens Forretninger med Hensyn til den i Aviserne til d. 17de ds. bebudede Ankomst af Kong Wilhelm her i Byen. Der tømres paa en Æreport paa Skibsbroen og man har sørget for at der ikke skal blive Mangel paa preussiske, nordtyske og schleswigholsteinske Flag, der blive tilbudte de Mange, som ingen har af den Slags Nationalmærke[r]. Politibetjente have paa Byens Hovedgade gaaet Huus for Huus med en Skrivelse, hvori det bl. A. hedder: „Die Häuser sind mit Grün zu verzieren und ein Flagge auszuhängen — — —“, og overlader det til Enhver at vælge et af de tre anførte. Hvem der har udstedt denne peremtoriske Tilsigelse har Ingen kunnet sige mig; jeg antager at den er udgaaet fra den Commite, der har dannet sig for at ordne Festlighederne i Anledning af Kongens Ankomst, og at man kun har valgt Politibetjente til at gaa omkring, for imponere Indvaanerne og navnlig kyse de Ængstlige, som man før [har] gjort det ved tidligere Leiligheder, t. E. ved de forskjellige Valg. — Endvidere har Bytjeneren Block gaaet omkring med en Liste over Byens unge Damer, for at opfordre dem til at bidrage til at forherlige Modtagelseshøjtideligheden ved Blomsterstrøning og Gud veed hvad, og er denne Opfordring ligesaa godt rettet til Dansksindede som til Tydskindede. Af de førstnævnte have bl. Andre erholdt Opfordring: Agent Middelheus, Teglverkseier Damm, Snedker Thaysen, Jernstøber Stallknecht, [Plads til flere Navne] men Alle undsløge sig naturligviis.

12. Sept. Imorges blev Sidejernbanen herfra til Røde Kro overgivet til den almindelig[e] Færdsel. Særlige Højtideligheder forefaldt ikke ved denne Leilighed.

15. Sept. I Middags Kl. 1 afholdtes i Gjæstgivergaarden „Danmark“, et Møde, hvortil trykte Indbydelser vare udsendte i Løverdags. Forsamlingen var yderst talrig; alle Gjæstgivergaardens Værelser vare overfyldte, og mange Landboere kom

endnu efterat Mødet var sluttet. Politimesteren, som i forveien var bleven underrettet om at Mødet agtedes afholdt og som Intet havde havt at indvende derimod, indfandt sig tillige med en Politibetjent. Junggreen aabnede Mødet med at udtale, at de Tilstedeværende vare blevene indbudte om paa hvad Maade Befolkningens Ønsker og Forhaabninger bedst kunde blive H. M. Kong Wilhelm forebragte, naar han kom hertil; Sagen var bleven overveiet og der var bleven besluttet at en Deputation skulde begive sig til Kongen, for at udtale Befolkningens Glæde over § 5, hvorefter det skal overlades til Folket selv at afstemme over om Nordslesvig skal tilbage til Danmark eller forblive ved Preussen, samt det Ønske, at denne §s Bestemmelse snarest muligt maatte blive udført. Hertil gav Forsamlingen sit Samtykke med Haandoprækning og lydelige Bifaldsudraab. Der foresloges til Medlemmer af Deputationen: Cancelliraad Grauer som Ordfører, Agent Middelheus, Skibsbygmester Paulsen, Kbmd. P. H. Callesen, alle her af Byen, Christian Callsen pr. Possekjer, Nis Rossen, Stubbæk, Peter Hansen, Hestrup for Østerløgum, Jens Paulsen, Mellerup, Nis Callesen, Leerskov og Lorents Elbjerg, Lammetsbjerg, og Forsamlingen tilkjendegav ligeledes sit Bifald hermed. Mødets egentlige Øjemed var hermed opnaaet; men Junggreen henvendte sig endnu til Forsamlingen med et par Ord, idet han yttrede, at Mange maaskee fandt det paafaldende, at ikke Indbyderne til dette Møde, navnlig Kammerraad Møller, M. Bahnsen og han selv (Junggreen) vare med i den foreslaaede Comite. Men Aarsagen hertil var, at de endnu i Eftermiddag skulde afreise til Flensborg for der at indtræde i en Comite, der skulde bestaae af Mænd fra hele Nordslesvig, som vilde søge Audients hos Kongen i Flensborg og der forebringe ham det samme, som den nylig valgte Commite skulde gjør[e] her. Ogsaa denne Udtalelse hilsede Forsamlingen med Bravoraab, og derpaa opløste den sig.

Da derpaa Medlemmerne af sidstomtalte Deputation begave sig til Banegaarden, for at tiltræde Reisen til Flensborg, fulg-

tes de af en overordentlig talrig Forsamling, som ved Togets Afgang hilsede med et ni Gange gjentagen rungende Hurra [for] Deputationens Medlemmer og § 5. Amtmanden, eller som hans Titel nu er, Landraaden sad alene i en Coupee af 1ste Classe for ogsaa at tage til Flensborg, og hørte denne Ovation uden at gjøre nogen Bemærkning. — Endeel af de Forsamlede fulgte endog med op til Rødekre, hvor den store Deputations Medlemmer fra Haderslev Amt ankom med Toget Nordfra og bleve hilsede paa samme Maade ved Afreisen.

16. Sept. Den til Flensborg afsendte store Deputation er iaften kommen tilbage, uden at faae Audients hos Kong Wilhelm. I Eftermiddag Kl. 2 bleve Krüger og Ahlmann, Formændene, kaldte op til Sche[e]l Plessen, der, som Svar paa deres forebragte Andragende, underrettede dem om, at Kongen ingen politiske Deputationer tog imod; han havde ikke sin Udenrigsminister med sig. Ahlmann spurgte ved dette Svar: Om det her da betragtedes som Udland?

17. Sept. Saa er da idag den store Dag oprunden, som vor Byes Øvrighedspersonale og Functionairer i over otte Dage have forberedet sig til med største Iver og Travlhed: iaften Kl. 6 skal Kong Wilhelm komme hertil fra Sønderborg paa en preussisk Orlogsdamper.

Ude paa Skibsbroen ved Rabens Værft er bygget en [indføjjet: af Grønt] Æreport med 3 Buer; over Hovedbuen staar Kong Wilhelms Navnechiffer med Kronen over og paa den ene Side deraf Byens Vaaben, paa den anden det schleswigholsteinske Vaaben med den hardtad af Brug gang[n]e Indskrift: Op ewig ungedeeft. Over den ene af Sidebuerne læses: Heil dir im Sieger Kranz, over den anden: Vater des Vaterlands. Ved Sønderport er en anden Æreport med Indskriften: Willkommen, og langs ad Hovedgaden ere alle Tyd[sk]sindedes Huse smykkede med Guirlander og Flag. Da det var at forudsee, at de Dansksindede Indvaanere ikke vilde lade sig dupere ved det foran anførte Budskab om at pynte Husene med Grønt og Flag,

har den forsynlige Bybestyrelse ladet lave en Mængde Flag, der siges 150, for idetmindste at bøde paa Mangelen af disse, og uden for hver Renitents Huus er der bleven plantet et [„saadant“ overstreget] en høj Stang med et Flag paa; men tiltrods for det store Antal, man havde paa rede Haand, viste det sig dog ikke nær tilstrækkeligt til at dække Blotheden; og man maatte derfor til at flytte omkring med de allerede opstillede Flag, hvorved endeel Huse slap for den paatvungne Prydelse. Paa flere Steder hænge Guirlander tværs over Gaden og hvorhen de Befalendes Haand kan række er der skeet Alt, for at give Byens Hovedgade det meest festlige Udseendes: hvis muligt strø Kongen Sand i Øjnene med Hensyn til Folkestemningen. — I Sidegaderne seer man kun højst enkelte Flag hængte ud og det Offentlige har Intet gjort for at pynte dem.

Der er kommen en Masse Mennesker til Byen, saavel fra Omegnen som fra Nabostæderne og fjernere Districter, helt oppe fra Haders[lev] Amt, fra Tønder Kanten og fra Haderslev By, alle sluttende sig til vore Hjemmetydskere. Det kan næppe [have] været tvivlsomt at Alle disse Gesinnungs tüchtige ere blevne stevnede her til, for at bøde paa de Dansksindedes Tværhed. Kong Wilhelm kjender hverken Byen eller Omegnens Beboere, han maa jo altsaa tro at alle de Forsamlede høre hjemme i Aabenraa og dens nærmeste Omgivelse, og bliver altsaa fuldstændig narret ogsaa i denne Henseende. Hvad vilde han vel ogsaa have tænkt, naar ikkun vor[e] egne Hjemmetydskere havde fremstillet sig, denne Haandfuld? — Forresten ere ogsaa endeel Dansksindede komne til Byen, drevne af Nysgjærrigheden.

Landraaden har iformiddags skriftlig underrettet den her valgte Commite om, at den ingen Audients kan faae, fordi Kongen kun reiser igjennem Aabenraa.

Junggreen, for hvis Dør alt i gaar Aftes et preussisk Flag blev sat op — det første og eneste i hele Byen — har i Efttermiddag faaet et schleswigholsteinsk sat ved siden af. Paa

denne Maade søge de Magthavende at give deres Ondskab Luft i drengagtige Kaadheder, thi længere Nord i Byen var adskillige Steder blevne betegne[de] for Flag, men der kom ingen, fordi man ikke havde nok af dem, og det uagtet der var bleven lavet endnu et Parti mere. — Fra Nørreport til Storetorv findes ialt (udhængte fra Huse og opplantede uden for dem) 142 Flag; mange af Hjemmetydskernes Huse, navnlig alle de anseetes have 2 og flere, ja fra Bodes Huus vaje 12 (tolv) Flag. Antallet af de paatvungne, de udenfor Husene imod Eierens Ønske og Villie, men ogsaa tiltrods for den, opplantede Flag udgjør efter Kbmd. J. A. Jørgensen[s] Angivelse 72. Kammerraad Jørg. Lorentzens Huus er prydet med et stort preussisk Flag med Ørnen i, et tidligere Skibsflag, og talrige Krandse og Guirlander. Hovedgaden er saaledes lavet tilrette, at den nok kan imponere, og især Storegade, hvor de fleste Tydsksinde bo umiddelbar ved hverandre, kan kaldes pompeust decoreret.

Kl. 5 kørte de til Kongens og hans Suites Befordring til Banegaarden bestemte Vogne ned paa Skibsbroen; Kammerraad Jørg. Lorentzen havde offereret sin Eqvipage til Kongens Brug. (Man siger, at 5 Minuter efter at Landraaden havde modtaget dette Tilbud med Tak, kom Gustav Raben og tilbød sin Vogn, samt blev højst fortrydelig over at Lorentzen var kommen ham i Forkjøbet). Ogsaa de hvidtklædte Damer, Embedsmændene, Byens og Omegnens Præster, Skyttelaugene, Sangforeningen, Turnerne og de talrige Fremmede, der vare komne hertil, saavel som en Mængde af Nysgjærrige fra Byen og Omegnen fyldte Skibsbroen. Kl. 6 skulde efter Bestemmelsen Dampskibet „Adler“ bringe Kongen hertil; men Tiden løb hen og Mørket, ledsaget af en kølig Luft, begyndte at tiltage, uden at Damperen kom tilsyne. Da sendte Borgemesteren Bud fra Huus til Huus paa Hovedgaden om at sætte Lys i Vinduerne Kl. 6 $\frac{1}{2}$, hvis Kongen da ikke var kommen og lade dem brænde indtil han var passeret, en Anmodning som Alle toge til Følge. Endelig, da Klokken var tre Qvarteer paa syv forkyndte et Skud fra den

ude i Fjorden liggende Krydsbaad at Damperen med Kongen nærmede sig, og tæt før Kl. 7 lagde den ind ved Ydreenden af vor Havnemole. Som man senere erfarede var Forsinkelsen opstaaet ved at Capitainen paa „Adler“ ikke fortrøstede sig til at gaa med Damp igjennem Pontonbroens 70 Fod brede Aabning (!) men lod Skibet varpe fra Molen til Broen og igjennem Aabningen. Dette tog megen Tid; man havde ogsaa den Malheur at Skibet engang slog om til den ene Side og knuste et par Baade — thut nichts. Ude i vor Fjord blev den dygtige Capitain igjen ræd og vilde være gaaet til ankers, saa at Cpt. Wolle Schmidt, der befandt sig ombord som Lods og som Fører af et af vor Bys Dampskibe er meget godt bekjendt her i Fjorden, havde sin Nød med at faa ham til at opgive denne for en Sømand saa lidet klædelige Beslutning; thi det var dø-dampstille, Havet speilglat og Rendepælene forsynede med Flag. Schmidt fik omsider Lov til at bringe Damperen ind til Havnemolen, men den[s] Fører, den preussiske Capitain, sagde surmulende, at det var ingen Maneer at gaae igjennem Alssund med et saa stort Fartøj (der stak sine 12 Fod!!!) og at han en anden Gang vilde gaae uden om Als! [Tilføjet: Paa Hjemveien næste Morgen gik Søhelten virkelig udenom Als!].

Da Kongen traadte iland blev der raabt Hurra tre Gange; jeg hørte det hjemme fra min Stue, men fandt Raabet meget svagere, end naar der raabes Hurra for et af Stabelen løbende Skib, selv naar dette er skeet paa Paulsens Værft, har Raabet lydt kraftigere. Derpaa fremtraadte de hvide Damer, og en Datter af afdøde Skolelærer Prehn fremsagde et Velkomstdigt; Kongen stod med Armene langs med Siderne og foroverbøjet Hoved som en Støtte, medens dette stod paa, sagde derpaa nogle Ord til Damerne, og blev saa complimenteret af Landraaden, med hvem han fulgte igjennem de i to Rækker opstillede Tilskuere hen til Embedsmændenes og Præsternes Kreds. En kort Præsentation, blot en Navngivelse af hver Enkelt, fandt Sted; Kongen talte nogle Ord med vor Provst og lidt længere med

Diacones, Past[or] Grønning. Derpaa steg han i Vognen og kørte ind ad Broen, om ad Strandveien og gennem Hovedgaden ud til Banegaarden. Landraaden kørte lidt foran, bag efter Kongens Vogn først hans Følge og derefter Vogne med Byens Deputerede og andre af Byens „Honoratiores“, t. E. Dr. Resensmith. Af den paa Skibsbroen forsamlede Mængde løb endeel om ad Stranden ud til Banegaarden, men en heel Flok begav sig op igjennem Skibsbrogade til Torvet, for der at falde Toget, naar det kom Syd fra, i Flanken. Det meest paafaldende var at endeel af de hilsende Damer fulgte og hængte sig ved Kongens Vogn om ad Strandveien og hele Byen igjennem; fire havde grebet bag i Vognen, og andre holdt sig igjen fast i deres Klæder, medens atter andre løbe frem og tilbage fra den ene Side til den anden, — et ligesaa latterligt som stødende Syn. Af og til raabte de Folk, der fra Skibsbroen vare komne op i Gaden Hurra, og en Drengflok stemte med i.

Ude ved Jernbanegaarden var ogsaa en Æreport bleven bygget af den tyske Landboforening, og den vilde man illuminere da det blev mørkt. Uforsigtigviis vilde man bruge Petroleum i aabne Kar dertil og havde derved nær stukket hele Porten i Brand; dog fik man Ilden betids slukket og Porten forblev uillumineret. — I Jernbanegaardens Ventesal havde nogle fiin-klædte fremmede Herrer, iførte sorte Klæder, hvide Vester og Halstørklæder samt hvide Glaceehandsker, og med Baand i Knaphullet, taget Poster, synlig ventende Kongens Ankomst. Da kom Landraaden, og gav Banegaardsforvalteren bestemt Ordre til at sørge for, at s l e t I n g e n fandtes i Ventesalonen naar Kongen kom. De omtalte Ubekjendte syntes ikke at ville tage Notits af Banegaardsforvalterens Opfordring til at forføje sig bort, saa at han maatte gjentage den og true med Gendarmene, hvorpaa de nølende gik deres Vei: Hvo vare de? — Efterat Kongen var ar[r]iveret traadte atter en anden Afdeling af de hvidtklædte Damer frem for Kongen og bragte ham en Af-skedshilsen, hvorpaa han steg ind i Vognen og Toget satte sig

i Bevægelse, medens atter et svagt Hurra lød fra de Sammenstimlede.

Amtmand v. Levetzaus Tale, hvormed han hilsende paa Kong Wilhelm, lyder efter „Volkszeitung“ ordret som følger:

Allerdurchlauchtigster
allergrossmächtigster König!
Allernädigster Herr!

Als vor reichlich zwei Jahren das preussische Heer auf den Ruf seines Königs ins Feld rückte, da begleiteten dasselbe auch unsere besten Segenswünsche, konnten wir uns doch sagen, dass auf den Schlachtfeldern, denen sie entgezogen, auch das Schicksal unseres Landes entschieden werden würde. Mit steigender Zuversicht erfüllten uns die rasch sich folgenden Siegesbotschaften und als Ew. Majestät selbst sich an die Spitze des Heeres stellten und in blutiger Entscheidungsschlacht die Feinde zum Frieden zwangen, da wandten auch unsere Blicke sich dankend zu dem Lenker der Heerschaaren, der dem starken Schwerte Ew. Majestät den glor[r]eichen Sieg verliehen hatte. Von diesem Augenblicke an dürften auch wir Ew. Majestät als unsern König verehren, und sehnsüchtig sahen wir dem Augenblick entgegen, an dem es uns vergönnt seien würde, Ew. Maj. unsere Huldigung darbringen zu dürfen. Heute nun ist uns das Glück zu Teil geworden, zum ersten Male unsern Königlichen Herrn in unserer Mitte zu sehen, und wir, den das Vertrauen Ew. Maj. an die Spitze dieses Kreises gestellt hat, ist es vergönnt der Dolmetscher der Gefühle zu sein, welche die hier versammelten Unterthanen Ew. Majestät beseelen. — Geruhen Sie denn, Allernädigster König, den ehrfurchtsvollen Willkommens-Gruss huldvoll entgegen zu nehmen, den ich im Namen des Kreises und der Stadt Apenrade darzubringen mir verstatte. Möge es Ew. Majestät vergönnt sein noch lange Jahre in ungeschwächter Kraft das Scepter zu führen in diesen Landen, dann werden auch diejenigen, die bis jetzt nur wieder-

strebend der neuen Ordnung der Dinge sich fügen, immer mehr und mehr den Segen erkennen lernen, dessen sie sich unter Ew. Maj. weiser und gerechter Regierung erfreuen, dann werden Ew. Majestät — dessen getrösten wir uns — den Tag erleben, wo auch hier Aller Herzen mit gleicher Liebe und Treue ihrem theuren König entgegenschlagen. Lange lebe S[ein]e Majestät unser allergnädigster König Wilhelm I.

Umiddelbar før Togets Afgang fra Jernbanestation holdt ogsaa Borgermester v. Krogh en Tale til Kong Wilhelm, efter „Volksztg.“ lydende saaledes:

Geruhen Ew. Majestät huldreichst den freudigsten und un-
terthänigsten Dank der Vertreter dieser Stadt und loyalen Bürger derselben dafür entgegenzunehmen, dass Höchst Sie die Gnade gehabt haben, Apenrade mit Ihrer hohen Gegenwart zu beglücken. Möge die Freude welche auch äusserlich das Bestreben aller treuen Unterthanen war, einen Wiederhall gefunden haben in dem Herzen unseres vielgeliebten und ruhmgekrönten Landesvater, mögen Ew. Majestät lange-lange der Schirmherr bleiben dieser durch ihre reizende Lage von der Natur so reich geschmückten Stadt, auf dass die Segnungen einer gerechten Regierung und eines dauernden Friedens allmählig die schweren Wunden der letzten Decennien geheilt werden. — Von diesem Wunsch beseelt und ind der Hoffnung, es möge Ew. Majestät gefallen an der Seite Ihrer Gemahlin, unserer erhabenen Königin, die gesegnete Prowinz Schleswigholstein in nicht gar zu ferner Zeit wieder zu besuchen, stimmen Alle ein in dem Ruf: Seine Majestät, unser Allergnädigster König, lebe hoch.

22. Sept. I dag foretoges paa Amtshuset Valget til Provindsi-
siallandsdagen. Valgte bleve Christian Callsen paa Possekjær
Teglværk (14 Stemmer) og Jes Nielsen i Kasø (Stemmer)....

1. Oktober. Idag foretoges paa Graasteen Valget af en De-
puteret til Deputeretkammer i Berlin. Valgt blev Ahlmann,

Eier af Werthemine, med 184 Stemmer; de Tydsksinde des Candidat [rettet til „Kandidat“] fik 28. Af Vælgerne var kun 15 ialt ikke tilstede, og af disse 15 vilde de 9 have stemt paa den Valgte. Som Valgcommissair fungerede Landraad Mathiesen fra Augustenborg (i Landraad Lewetzows Fraværelse) og var dennesinde paafaldende forekommende.

13. Okt. I formiddags afholdtes paa Raadhuset Valget af Skattesætningscommissionen for Handelsstanden („Gewerbe-steuer“). Der forefaldt ved denne Leilighed igjen forskjelligt, som characteriserer vore Hjemmetydskere og de af dem sammensatte Autoriteter. Ved Valgbordet sad Borgermester v. Krogh og Raadmændene B. B. Jensen og Ahlmann, for at lede Valghandlingen og oplæse de indgivne Stemmesedler; man skulde tro at det maatte have ligget i disse Herrers egen Interesse at kalde en af de tilstedeværende Dansksindede til sig som Bisidder, for saaledes at overbevise Alle om at det gik rigtigt til (hvor let vilde det, f. E. ikke have været at oplæse andre Navne, end dem, der virk[e]lig stode paa Stemmesedlerne, da al Controlle savnedes; men dette gjorde hine Herrer ikke). I Førstningen gik det saa lidet reglementeret til, at Stemmesedler bleve afleverede uden Navnesopraab, saa at Enhver kunde have afleveret en saadan uden at have Adkomst dertil. Blandt Andre havde ogsaa den fornylig fallerede Kbmd. Krause indfundet sig og afgivet sin Seddel. Da der imidlertid blev gjort Indsigelse imod denne Fremgangsmaade, foretoges Navneopraabet, og det viste sig da at omtalte Krause ikke fandtes paa Vælgerlisten. En anden mærkelig Vælger var en Skrædder Schau, som fører Regnskabet paa Gasværket, og af dennes Bestyrelse havde faaet Ordre til at møde og afgive Stemme for G a s v æ r k e t s Vedkommende! En mærkelig Handelsmand! Men tiltrods for al fra tydsk Side anvendt Snille seirede de Danske.

Der valgtes til Skatteligningscommissionen for „Gewerbe-steuer“ for Handelsstanden:

Agent Middelheus,
 Gjæstgiver Iesenius Hansen,
 Skibsmægler Fr. Callsen,
 Muurmester I. H. Callsen
 og Farver Backmann,

og som Suppleanter:

Jernstøber Stallknecht,
 Farver Ries,
 Skibsbygmester J. Paulsen,
 Kbmd. I. A. Jørgensen,
 Kbmd. A. Johannsen.

Commerceraad J. Lorentzen var ikke tilstede ved Valget. Dette løgnstraffede altsaa atter Hjemmetydskernes Paastand om at Besiddelsen er i de Tydskes Hænder.

Om Eftermiddagen foretoges Valget af Skatteligningscommissionen for Gjæstgiverne. Her havde de Danske en fuldstændig Overmagt, men da det er lovbefalet, at En af de større Gjæstgivere skulde tages med, valgtes Krause.

Randnote til 18.—24. Okt.

Der fortælles en Historie som i høj Grad karakteriserer vore Tilstande. Der blev den [Dato mangler] af Udraaberen forkyndt, at Springvandet skulde staae stille den følgende Dag. Dette kom Værtshuusholderne meget utilpas, da det var Markedsdag, og deres Gjæster behøvede Vand til deres Heste m. m. De henvendte sig derfor til Borgemesteren med Bøn om at Springvandets Stillestaaende maatte blive udsat indtil Markedet var forbi. Borgermesteren studsede ved at høre dette: han havde ikke anordnet at Vandet skulde staae stille eller givet Befaling til at udraabe saadant; det maatte være skeet af Raadmand B. B. Jessen, til hvem de kunde henvende sig. De Andragende gjorde saa; Jessen vidste om Ingenting, Anordningen maatte være udgaet fra de Deputeredes Formand, Herman Davidsen, ham skulde de henvende sig til. Værtshuusmændene

gik altsaa til H. Davidsen, men han vidste eiheller om noget. Nu blev Udraaberen kaldt frem og erklærede, at han havde faaet Opfordringen til hiint Udraab af Kobbets med Valendick, der paa egen Haand havde fundet for godt at benytte sin Stilling som Vandmester til at unddrage hele Byen Vandet i Markedstiden. Hvad han fik for denne Selvraadighed, dette vides ikke; men Springvandet kom ikke til at staae stille i Markedstiden.

31. Okt. Idag faldt en ung Sømand, Nicl. Sørensen, Søn af en uformuende Enke, hvis Mand, Skipper Søren Sørensen, for nogle Aar siden ved et Vaadeskud dræbte sig selv, overbord fra J. Paulsen[s] Lystkutter, med hvilken han og J. Paulsens yngste Søn seilede i Fjorden, overbord og druknede.

Søndag d. 6. December. Et større almeennyttigt Foretagende nærmer sig sin Fuldendelse. Da Omlægningen af Gadernes Steenbro alt var skreden ned til Sønderbroen fattedes den Plan, fra denne af og ad Byen indtil forbi Raadhuset at anlægge en underjordisk Cloak, hvorved Rendestenene i Gaderne bleve overflødige. Landmaaler Maibøll (fra Sønderborg, anstillet ved Jernbanen) blev betroet med at udarbejde Planen til en saadan Cloak, gjøre Udkast, Tegning, Overslag etc., og da alt dette endelig var bevilget, blev begyndt med Arbejdet under Maybølls Tilsyn, og den 17. Novemb[er] lagdes Slutstenen udenfor Raadhuset. Under denne blev nedlagt en Kasse med adskillige Documenter, Aviser, Mønt m. m., og da Stenen var lagt af Borgermester Krogh udbragte de tilstedeværende Medlemmer af Bycollegierne et Hurra. Mærkeligt Tidens Tegn: Hurra for en Cloak! Men seet hen til det reent Practiske er den det værd. Dens Længde fra Mølleaaen er 1050 Fod, og den[s] Vidde saa stor, at Maibøll selv er krøbet igjennem den. Omkostningerne for Anlægget beløbe sig til omtrent 2000 rgdl. Sgr., der for Halvparten er givet af Bykassen og for Halvparten af de tilgrændsende Huuseiere. Hvad der er at klage over, er at Planen først blev saa sildig ud paa Aaret fattet og bragt i Udførelse, da

Veirliget var saa vanskeligt, medens den sjelden gunstige Sommertid ikke benyttedes. — Efterat Cloaken var færdig toges fat paa Brolægningen, som drives med mange Arbeidere for at blive færdig inden Vinteren kommer. Idag er Brolægningen naaet op (fra Sønderport til Sydenden af Søndertorv). Hele Søndergade er næsten ufremkommelig endog for Gaaende; der afgraves oppe ved Torvet og paafyldes ved Slotsgaden.

12. Dec. Iaften er Brolægningen af Søndergade blevet fuldendt og Arbeidet for iaar sluttet ved Torvet.

27. Dec. Inat er bleven seet Skjæret af en stærk Ildebrand i S. V., som vedvarede i et par Timer. Det erfarede at være en Gaard, tilhørende Claus Clausen i Aarslev, og forpagtet til en ung Landmand Witzke.

Concurser i Aabenraa i 1868.

1. I Februar Muurmester Niels Ludvig Møller.
2. „ „ Kjøbmand Peter Detlef Juhl.
3. „ Marts Viinhandler Friedrich Emil Hanssen.
4. „ „ Sæbesyder Andreas Lorenzen.
5. „ „ Kjøbmand Christian Otto Krause.
6. „ August Hotelvært Julius August Hanssen.
7. „ Septemb. Ølhandler Christian Petersen.
8. „ „ Kjøbmand Christian Hansen Birk.
9. „ „ Slagter Christian Jessen jun.
10. „ Oktober Modehandler Nis Petersen Hulwey.
11. „ „ Potmester Andreas Hansen.
12. „ „ Krovært Hans Peter Hinrichsen.
13. „ November Sauger [?] og Fisker Lorenz Lorenzen.
14. „ „ Tobaksarbeider Peter Martin Johannes Alwart.
15. „ „ Skomagere Peter Johan Hansen.
16. „ „ Maler Theobald Richard Nielsen.

[Vedlagt findes Budget for 1869 for Aabenraas Fattigvæsen, Kirke og Skole].

1869.

Nytaarsdag 1. Januar. Som det foregaaende Aar blev inat et Baal tændt paa Torvet og en tydsk Sang afsunget. Imorges Reveille igjennem Byens Gader.

Skydningen rundt omkring i Gaderne igaar aftes var usædvanlig stærk og vedvarende, og om Natten have Overgivne moret sig med at sønderbryde Stakitterne for Dansksindedes Haver langs med Madestien, samt udført andre Kaadhedsgjerninger.

11. Jan. Idag blev der afholdt Auction over Gjæstgivergaarden „Stadt Hamborg“ her i Byen. Den betydelige Eiendom med hele Inventaret (hvilket var taxeret til 1800 Th. pr.) solgtes for 10,000 Thaler til Gustav Raben. Ved en tidligere afholdt Auction bødes 13000 Thr. for Gaarden alene.

18. Jan. [Hele Havnen nu belagt med Is ud til Havnemolens yderste Ende].

29. Jan. Junggreen, J. Paulsen, Christ. Callsen (Possekjær) ere imorges afreiste til Gram for at deeltage i det Æresgilde, der gives Ahlmann og Krüger.

Idag sammentraadte her i Byen for første Gang den nye Kreds dag. Foruden Landraaden Lewetzau vare mødte: [Det var F.s Hensigt at anføre samtlige Navne fra dansk og tysk Side, men kun Kammerherre Heltzen (dansk) er nævnt].

Søndag d. 7. Februar. Om en Ildkugle melder mig min Svigersøn Tøgesen følgende. Han traadte om Aftenen Kl. 10 og 20 Minutter ud i Gaarddøren af sin Bolig (Vestendé af Vollesgyde) da Alt blev oplyst som af klar Maaneskin. Da han saa op til Himmelen bemærkede han omtrent i Meridianen et lysende Legeme, uden skarp Begrænsning med meget stærkere Lys og større end en Stjerne af 1ste Størrelse, som kom fra Vest og forsvandt i Kompassets [Angivelsen mangler] og en Højde af c. 45° uden Lyd, efterladende sig enkelte snart hændende Ildgnister. Phænomenet vare[de] kun et par Secunder, og dets Lys var klart hvidt.

3. Marts. I Anledning af at der i Kongeriget Danmark gik Rygte om at Kammerherre Heltzen skulde være udseet til Eftermand i Embedet efter Stiftsamtmanden i Odense, Etats[raad] Unsgaard indeholdt Bladet „Fædrelandet“ [en Artikel], hvori det hed at han nok havde udviist nogen Dygtighed til Forretninger herovre, men var forresten ilde lidt af Alle paa Grund af sit aristokratiske hovmodige Væsen. [Tilføjet Note: Det hedder nemlig i et Brev fra Odense i nævnte Blad: „Men Sorgen over hans (Stiftsamtmand Unsgaards) Afgang vilde især blive bitter, hvis det andet Rygte, der har løbet sammen med hiint, skulde bekræfte sig, nemlig at Kammerherre Heltzen skulde være forud bestemt til hans Eftermand; thi om denne end fra Aabenraa har ganske godt Lov for at kunne expedere Forretninger, saa ere hans absolutistisk-aristokratiske Nykker og hans frastødende Personlighed ligesaavel bekjendte; ligesaa lidt som vi kunde vente at arbeide og leve sammen med ham i god og venlig Forstaaelse, ligesaa lidt kunde han vente at finde nogen behagelig Stilling i vort Samfund. Vi haabe derfor foreløbig, at det sidste Rygte ikke maa bekræfte sig, hvis det overhovedet har havt noget paa sig.“]

Denne lumpne og usande Insinuation gav Foranledning til at følgende Adresse blev sat i Gang, underskrevet og i forgaars afsendt til Kammerherren.

Til

Højvelbaarne

Herr Kammerherre Heltzen

Kjøbenhavn

Skjøndt endeel af de Kbhvnske Blade ere forbudte hos os have vi dog bragt i Erfaring hvorledes adskillige af dem have stillet sig til Opgave, ved enhver Leilighed at mistænkeliggjøre Deres Højvelbaarenhed for det store Publicum, — og at bl. a. Bladet „Fædrelandet“ fornylig i Anledning af Deres eventuelle Ansættelse i Statstjenesten, er fremkommen med ligesaa hadefulde som usande Sigtelser mod Dem.

Idet vi herved udtale vor dybeste Indignation over denne Fremgangsmaade, finde vi os opfordrede til for Deres Højvelbaarenhed at udtale vor fuldeste Anerkjendelse og Taknemlighed ikke alene for den udmærkede Dygtighed, hvormed De i en Række af Aar ledede de offentlige Anliggender som Overøvrighed i denne Deel af Slesvig, men navnlig og især ogsaa for den Humanitet og Venlighed, hvormed De imødekom og som De udviste imod Alle, der af hvilkensomhelst Grund kom i Berørelse med Dem. Erindringen herom er endnu fuldkommen levende i alle Samfundsklasser, og det vilde være en let Sag at faa dette constateret ved en med talrige Navnsunderskrifter forsynet Adresse; paa Grund af Tidsomstændighederne tro vi imidlertid at denne Udtalelse af en snevrere Kreds vil være tilstrækkelig og ialtfald veie mere, en[d] hiine uden Navn fremsatte Bagvaskelser. — Vi overlade fuldstændig til Hr. Kammerherren, af denne Erklæring at gjøre hvilkensomhelst Brug De maatte behage.

Aabenraa By og Omegn i Februar 1869.

Ærbødigst

J. H. Middelheus
Agent, forhenv. Raadmand
D. Damm
Viceconsul, forhenv. Raadmand

N. Sørensen
Redacteur, forh. Formand f.
Deputeretcollegiet
C. Carl Iversen
Gaardeier i Felsted, forh.
Sandemand
Peter Hansen
Gaardeier i Hostrup, forh.
Sandemand og Sogneforstander
N. P. Rossen
Gaardeier i Støbbæk, Kirkeværge
og forh. Sandemand

Fr. Fischer
forhenv. Redacteur
M. Bahnsen
forh. Raadmand og Stænder-
deput.
C. H. Møller til Skovgaard
Kammerraad, forh. Stænder-
deputeret
P. Chr. Petersen
Dyrlæge i Felsted

P. H. Petersen
Gaardeier i Hostrup,
forh. Sognefoged
Jørgen Jørgensen
Gaardeier i Bollerslev

Jacob Peter Lassen Aarslev, forh. Sognefoged	Nicolai P. Christensen Aarslev, forh. Sandemand
Jørgen N. Jørgensen Fjolderup	I. Nielsen Gaardeier i Kassø
J. Nissen Søes, forh. Sognefoged og Sandemand	I. Lassen Søes, forh. Sandemand
Jørgen Rossen Jacobsen Gaardeier i Aarslev	Rasmus Jacobsen Gaardeier i Aarslev
Eskel R. Eskelsen Gaardeier i Nybøl	Dins Bunde Dinsen Gaardeier i Toldsted
A. Worsaae Apoteker i Aabenraa	J. P. Junggreen
Hans Madsen Møller Gaardeier i Kolstrup	Grauer, Kancelliraad Læge i Aabenraa
Mathias Carstensen Gaardeier i Kliplev	K. C. Ries
J. Paulsen Skibsbygger og Skibsrheder	A. C. Schmidt Kjøbmand i Aabenraa
C. C. Fischer Agent, forh. Raadmand	C. Callsen Possekjær, Landdagsmand
Reuter Gaardeier i Stollig, forh. Sogne- foged i Loyt Sogn	P. Jespersen i Stollig
K. Black i Gjenner, forh. Sognefoged	P. Heissel Gaardmand i Gjenner
L. Aarøe forh. Sognefoged og Sandemand i Østerløgum	H. P. Hybjerg Gaardmand og Kirkevæрге i Østerløgum
Andreas Iwersen Gaardeier, forh. Sandemand i Rugbjerg	L. Lorentzen Gaardeier i Hovslund

20. Marts. Da iaar den preussiske Konges Fødselsdag, d. 22. ds., falder i den stille Uge, saa er dens Højtideligholdelse anordnet for idag. Casernerne ere smykkede med Grønt og Flag, og fra Raadhuset, Gasværket og adskillige andre Huse vaje preussiske Flag. Igaar Aften var Tappenstreg, imorges Reveille, derpaa Militairparade, Kanonsalut og hvad videre dertil hører. Der er arrangeret Spising i Stehrs Hotel; en Indbydelses-

liste var sendt ud til Gjæstgivergaarden Danmark, med udtrykkelig Bemærkning, at det skeet[e] for at Medlemmer af Frederiksklubben kunde tegne sig; men Ingen har gjort det.

7. April. Idag er Kredsdagen for Aabenraa Landraadamt forsamlet paa Raadhuset. — Kammerhr. Heltzen er ikke tilstede paa Grund af, at Kong Christian IX[s] Fødselsdag er imorgen.

23. April. [F. i Varnæs for hos Smed Johannsen at faa lavet en mekanisk Vogn. Løgerede hos Gammelgaard].

6. Maj. Idag prøvede jeg hos Smed Johannsen den af ham med stor Duelighed forfærdigede Bevægelsesapparat til Vognen. Men ogsaa dette Forsøg mislykkedes.

10.—11. Maj. [General v. Mannstein inspicerer Garnisonen. Flagning fra Raadhuset og flere andre Huse].

12. Maj. Idag kom min Søn Fester hjem efter godt 4 Aars Fraværelse i de chinesiske Farvande.

15. Maj. Først i det idag udkomne N. af vor Bys tyske Avis, den saakaldte „Schleswigsche Volkszeitung und Apenrader Kreisblatt (Apenrader Nachrichten)“ har Landraad v. Levetzau offentliggjort Bekjendtgjørelsen fra den Kongl. Regjering paa Gottorp af 27 de April, ifølge hvilken det er de Slesvigere, der før 1. Marts d. A. have ladet sig løse fra deres herværende Undersaatsforhold tilladt at vende tilbage hertil og forblive her, uden forud indhentet specielle Tilladelse. Landraaderne i Haderslev, Augustenborg og Flensborg have allere[de] for næsten 14 Dage siden offentliggjort denne Bestemmelse. — At det i selve Forordningen kaldes en „Begunstigelse“, hvad der dog ifølge Wiener Fredstractatens § 4's Ordlyd er hverken mere eller mindre end en ligefrem R e t, kan ikke forundre Nogen; thi ved at nævne Ting ved sit rette Navn vilde der være indrømmet, at den preussiske Regjering hidindtil havde krænket Retten.

18. Maj. Foruden Skyttelaugets Skiveskydning ved Hjelm holdt Frederiksklubben ogsaa Skiveskydning paa Sveitserhalle

hvor 114 Skytter vare tilstede, og om Aftenen morede sig paa et Bal i Gjæstgivergaarden Danmark.

En ulykkelig Begivenhed er ogsaa forefaldet idag. Ved Middagstid toge 3 unge Mennesker — en Søn af Capt. Gustav Raben, en Søn af Hermann Davidsen i Ramsherred og en Søn af en vis Aug. Sønnichsen — en Seilbaad og seilede up [ud?] i Fjorden. I en Byge, som det stormfulde Veir medførte saa mange af, slog Baaden over paa Siden, fyldtes med Vand og sank. Rabens Søn fik fat paa en Aare, og bjergedes efter nogen Tids Forløb i en yderst forkommen Tilstand. De tvende andre unge Folk vare forsvundne i Bølgerne.

21. Maj. Physicus Dahl har været opkaldt til Borgermester v. Krogh, der lod ham vide, at der vilde blive indledet en Undersøgelse og „Strafverfahren [“] imod Deltagerne i Skiveskydningen paa Sveits tredie Pintsedag, fordi de uden hans Tilladelse vare marcherede i Procession og med Musik paa Byens Grund, d. v. s. forbi to Huse. Herredsfogeden havde givet Tilladelse for sit Territorium.

12. Juni. Jeg var idag med Fester hos Gammelgaard i Varnæs.

14. Juni. Jeg havde idag et Besøg af en Friherre v. Reitzenstein, der paa den Slesvigske Regjerings Vegne reiser omkring og henter gamle Documenter ud af Archiverne.

19. Juni. Som allerede anført blev Formanden for Frederiksklubbens Direction, Physicus Dahl, kaldt op til Borgermester v. Krogh kort efter Pintse og ham meddelt, at v. K., som Politianwalt saae sig nødsaget til at drage Vedkommende til Ansvar, der uden hans (Politianwaltens) Tilladelse paa 3die Pintsedag havde marcheret i Procession og med Musik i Spidsen fra Gjæstgivergaarden Danmark over Byens Grund ud til „Sveits“. Dahl underrettede nu v. Krogh om, at han (Dahl) havde været hos Herredsfoged Jensen og udbedt sig samt faaet meddeelt af Herredsfogeden, paa hvis Jurisdictionsgæbet Skydestedet „Sveits“ er beliggende, Tilladelsen til at afholde

Skydningen og drage derud i ordnet Række og med Musik; ligeledes havde han været hos Commandanten og der fundet samme venlige Imødekommen, og siden der fra disse tvende Sider, navnlig fra Herredsfogedens under hvis Administration saavel „Sveits“ som Veien dertil for den allerstørste Part er beliggende, [] saa havde han ikke anset det for fornødent at indhend[t]e Politianwaltens udtrykkelige Tilladelse til paa anførte Maade at passere den ubetydelige Strækning paa Byens Grund fra Gjæstgivergaarden „Danmark“ til Begyndelsen af Amtsgrunden, en Strækning, der ikke er længere, end at dens Østerside udfyldes af 2 (to) Huse med tilhørende Haver. Men Politianwalten vedblev at holde Sagen for meget alvorlig, talte om at det var en Demonstration imod det „ældgamle tyske“ Skyttelaug, og at det var ligemeget om den Strækning, man uden hans Samtykke var passeret som anført over Byens Grund, var stor eller liden, — og fremkom med en heel Deel Bemærkninger om hvad der var skeet, og „bleven talt“ ved Ballet etc. Dahl imødegik alle disse grundløse Sigtelser og tildeels usande Beskyldninger, men v. Krogh holdt fast paa sin Mening, og yttrede bestemt at Straffen var uundgaaelig. Senere blev Dahl endnu engang kaldt op til v. Krogh i samme Foranledning, men derpaa hørte man en Tidlang intet om Sagen førend i Torsdags, den 17de, da Politibetjenten bragte en „Strafverfügung“ til Medlemmerne af Frederiksklubbens Direction Advok. Bekker og endog Deeltagere i hiin Dags Skytteprocession. De 4 Medlemmer af Clubdirectionen Dahl, Agent Middelheus, Kbmd. H. P. Callesen og Kobbersmed Lobger ere blevne tildecreteret en Mulct af 10 Thaler pr. samt 15 Sgr. i Omkostninger, Advok. Bekker „als Leiter und Redner“ 11 Thaler og 1 Thaler Omkostninger, og de Øvrige af 2 Thal og 5 Sgr. — Omtalte Straf]verfügung lyder ordret som følger: (Trykt og udfyldt Schema).

Strafverfügung.

Von dem Herrn Polizeianwalt v. Krogh hieselbst sind Sie angeklagt worden

1. Im Gebiete der Stadt Apenrade vom Hotel Danmark bis zur Eisenbahn,
2. im Hargesvogteibezirke Apenrade am 3ten Pfingsttage d. J. an einem ohne polizeiliche Erlaubnis veranstalteten öffentlichen Aufzuge in geschlossenen Reihen mit einer Musikband an der Spitze theilgenommen zu haben,

Angegebene Beweismittel:

1. Polizeidiener Block,
2. Gensdarm Fontaine,
3. Hargesvogt Jensen,
4. Polizeilicher Vernehmungsprotocoll bezüglich des Phüsicus a. D. Dahl.

Auf desfälligen Antrag wird demnach auf Grund der Verordnung vom 11. März 1850 über Missbrauch des Versammlungsrechts ect. eine Geldstrafe von 2 Thaler gegen Sie verfügt, welche Sie nebst den Kosten von 5 Sgr.

Summa 2 Thaler 5 Sgr.

binnen 10 Tagen bei Vermeidung der Execution an die Kasse des unterzeichneten Gerichts einzuzahlen haben.

Im Unvermögensfalle tritt an die Stelle der Geldstrafe eine Gefängnisstrafe von 1 Tage.

Sollten Sie sich durch diese Strafverfügung beschwert finden, so haben Sie binnen einer 10tägigen Frist von der Zustellung dieser Verfügung ab Ihren Einspruch dagegen bei dem unterzeichneten Gerichte schriftlich oder zu Protokoll anzumelden, und zugleich die zu Ihrer Vertheidigung dienenden Beweismittel anzuzeigen. Geht in der genannten Frist Einspruch nicht ein, so verlangt die Strafverfügung Rechtskraft und wird gegen Sie vollstreckt werden.

Apenrade d. 11. Juni 1869.

Königlicher Amtsgericht I

A. Selig.

An

dem Segelmacher I. Cornett
in

Apenrade.

26. Juni. Om Formiddagen Kl. [Klokkeslæt mangler] afreiste jeg i Selskab af min Søn Fester, min Datter Henriette og hendes lille Søn Vilhelm her fra Aabenraa med Jernbanetoget til Kolding, hvor vi ankom ved Middagstid og gik ombord i Damp-

skibet Veile, Capt. P. Hansen, som kort efter afgik til Middelfart, Fredericia, Bogense og Kjøbenhavn. Veiret var saa ønskeligt som muligt, saa at jeg hele Dagen kunde forblive paa Dækket, lige til Mørket faldt paa. Om Natten passerede vi store Belt.

27. Juni. Fra om Morgenen Kl. 4 var jeg oppe paa Dækket af Damperen, der til nævnte Tid befandt sig udenfor Sjællands Kyst, lidt Østen for Gilleleie. Kl. [Klokkeslæt mangler] passerede vi Kronborg, og Kl. 6 naaede vi op til Qvæsthusbroen i Kjøbenhavns Havn, hvor min Niece Jenny Thuesen tillige med hendes Svoger Jørg. Thuesen modtog os og førte os til førstnævntes Bolig. Strax efter Middag havde jeg Besøg af Postmester Hasselriis, Etatsraad Regenborg, Capt. Elberg.

30. Juni. Idag kjørte jeg formid. Kl. 11 tillige med Hasselriis og min Søn til Observatoriet paa Nørrevold, hvortil Directe[u]ren, Prof. d'Arrest, venligst havde tilstedet mig Adgang. Jeg gjorde hans og Prof. Schjellerups personlige Bekjendtskab, og blev behandlet paa den meest venlige og forekommende Maade. Her saa jeg for første Gang i mit Liv fuldkomne astro[no]miske Instrumenter, Meridiankredsen, den store Achromat, og flere Instrumenter.

1. Juli. Jeg havde Besøg af Doctor Gundel, der bor i Skibby, 2^{1/2} Miil Nord for Roeskilde, og hvem jeg lovede at besøge efter at være kommen tilbage fra Sverrig. — Om Eftermiddagen var jeg med Hasselriis paa Universitetsbibliotheket, hvor jeg gjorde personlig Bekjendtskab med Professorerne Thomsen og Gundorph.

6. Juli. I Eftermiddag Kl. 2^{1/4} gik jeg, min Søn, min Datter og Vilhelm med det svenske Dampskib John Schwartz fra Kbhvn. over til Landskrona, hvor vi løbe ind i Havnen Kl. 3^{3/4}. Min Søn besørgede vort Reisetøj indklareret og begav sig da op paa et Hotel for at forskaffe os en Vogn til at reise videre med. Imidlertid sad jeg nede ved Havnen og min Datter og lille Vilhelm hos mig; en heel Time forløb, der kom ingen Vogn. Saa raadede en Sømand os til at flytte over i et tom[t] Jernbane-

skuur og hjalp mig derhen; her ventede vi atter næsten en Time. Omsider kom S[k]jutsen med Vognen, og Kl. 5 1/2 forlode vi Landskrona. Veien lagdes over Togarp, en Jernbanestation. Vi fik adskillige Regnbygger underveis, men naaede dog uden videre Vanskeligheder Kl. 9 min Svigersøn[s] Skovfogedbolig, beliggende høj[t] paa en Bakke. Han selv var fraværende, men min Datter Ludevike modtog os med aabne Arme.

[NB. 7. Juli har F. fejlagtigt skrevet foregaaende Stk. ind, altsaa vel efter Kladde].

8. Juli. Fester kjørte til Vrams Gunnarstorp og ven[d]te han mod Aften tilbage med sin Svigersøn Wetche, der havde været paa Hovedgaarden et Par Dage for at skyde en Hjort, da Kongen af Sverrig kommer til Gunnarstorp paa Søndag. Wetche hilsende mig med inderlig Glæde og udtalte kun sin Frygt for ikke at kunne gjøre mig det saa behageligt som han gjerne ønskede. Begge hans Børn, Fredrik paa 5 Aar og Anne paa 3 1/2, blev Vilhelms Kamerader fra første Øjeblik af og de færdedes bestandig udenfor Huset under uafsladelig Samtale, uagtet de ikke forstode hinandens Sprog. — Wetches Søster Petrea, der har forpagtet Meieriet paa Gedsholm, besøgte os om Eftermiddagen for at byde mig velkommen.

21. Juli. Jeg forlod min Svigersøns Skovfogedhuus om Morgenens Kl. 10, for over Helsingborg og derfra pr. Dampskib at gaa til Kjøbenhavn. Fester var daarlig og blev derfor tilbage, Jette og Vilhelm ledsagede mig. Vi kom til Helsingborg til rette Tid, kjørte strax ned til Dampskibet og gik ombord. Et Qvar-teers Tid senere afgik [vi], efter at jeg havde taget en hjertelig Afsked fra min Svigersøn og Datter Ludevike, der havde ledsaget mig ombord. Under en Storm af N. V. naaede vi over til Helsingør, hvor jeg talte med Toldassistent Prahm, der tidligere havde været i Aabenraa. Efterat have anløbet nogle Mellemstationer paa Sjællands Kyst, ankom vi til Kbhvn. Kl. 5, fandt Jenny paa Dampskibsbroen, og vare derpaa snart i vort forrige Logis hos hende.

[1. og 2. August var Datteren Ludevike og Svingersønnen Wetche i Kbhvn. Den 4. rejste Datteren Jette og Vilhelm med Toget til Aabenraa].

5. Aug. Jeg gik i Forening med min Søn Fester og Postmester Hasselriis i Formiddags med Banetoget til Roeskilde, hvor en Vogn, sendt fra Doctor Gundel i Skibby, afhentede os paa Banegaarden. Veiret var regnfuldt indtil vi kjørte fra Roeskilde, da det blev smukt, og vi naaede Gundels venlige Bolig Kl. 4 $\frac{1}{2}$ Eftermiddag. Han selv var ude, hans vakkre Kone modtog os hjertelig og Doctoren kom kort efter vor Ankomst ogsaa hjem.

14. Aug. Ved Middagstid forlode jeg og min Søn Fester Gundels gjæsteventlige Huus, hvori vi havde tilbragt 10 fornøjelige Dage. Han selv og hans elskværdige Hustru havde gjort Alt hvad der stod i deres Magt for at gjøre os Opholdet behageligt, ligesom jeg i Cand. philos. Lund, Forstander for Skibbys nye Landbohøjskole hav[d]e fundet en ligesaa begavet som interessant Mand. Vi kjørte til Roeskilde Banegaard og gik med Toget til Kbhvn., hvor vi arriverede Kl. 5. Da jeg erfarede, at Junggreen endnu var i Staden, sendte jeg strax en Billet til hans Logis, men han fik den først for sildigt, da han var ude i Besøg, og da han næste Dags Morgen tidlig afreiste med Toget til vort fælles Hjem, fik jeg ikke talt med ham i den danske Hovedstad. Chr. Callsen var alt tidligere reist hjem.

20. Aug. I Eftermiddag Kl. 11 tog jeg hen i det Oldnordiske Museum, hvor Kammerraad Strunk med den største Forekommenhed modtog mig og min Søn og førte os ind i den rige Samling af Fortidsminder. Strax efter vor Ankomst til Museet indfandt sig sammesteds Justitsraad Lunn for at hilse paa mig; det glædede mig overordentlig at kunne trykke den Mands Haand, der i en Række af Aar havde været Aabenraas Borgmester og med hvem jeg saa ofte havde været i Berøring. Han og hans Frue havde gjort en Udenlandsreise til Italien, fra hvilke de netop denne Dags Morgen vare komne tilbage til Kbhvn. Han

ledsagede mig igjennem Museet og vi forbleve saaledes sammen i et par Timer, hvorpaa vi skiltes ad med de bedste hjerteligste Hilsener fra hans Side til alle tidligere Venner i Aabenraa.

Om Eftermiddagen Kl. 4 begav jeg mig, ledsaget af min Broderdatter, hendes Svoger den vakkre Jørgen Thuesen og hans Kone, ned paa Dampskib[e]t 'Veile, for at tiltræde Hjemreisen. Min Søn Fester indfandt sig selvfølgeligen ogsaa, og kort efter dampede [Skibet] ud af Havnen og op ad Sundet. Om bord fandtes flere Passagerer, bl. a. en Grosserer Bek, Tømmerhandler, fra Kbhvn, en Mand paa 82 Aar, og hans Søn, der var Captain ved Livjægerne. Den gamle, som vilde med sin Søn til Bogense, holdt sig til mig saa længe vi vare oppe paa Dækket, hvilket det gode Veirlig tillod os at kunne indtil Klokken 8 om Aftenen, da vi vare ude af Sundet og komne udenfor Gilleleies Doppeltfy. Eftersom Mørket faldt paa trak vi os da tilbage til Kahytterne.

21. Aug. Kl. 5 om Morgenen begav jeg mig atter op paa Dækket. Vi befandt os da lige udfør Storebælt, kunde see Sprogø i Syd, Endelave i Nord og Samsø i N. V. Kl. 7 naaede vi Bogense, hvor Passagerer og en Mængde Gods blev ført iland i fire store Baade. Her tog jeg Afsked med den gamle, men livlige Grosserer Bek og hans Søn. Saa dampede vi videre til Fredericia, hvor vi laa omtrent en Time, derpaa til Middelfart, hvor Opholdet var kort. I Middel[fart] kom Bispen for Fyens Stift, Engelstoft, med Familie ombord for at gaa ned til Kolding, hvorhen vi naaede Kl. 11^{1/2}. Hvad jeg strax ved Indseilingen bemærkede, var, at den sidste af de 4 Kjæmper, der tidligere havde staaet paa Kolding Slottaarns fire Hjørne[r], og af hvilke den omtalte stod endnu, da vi fra Kolding afgik til Kbhvn., i Mellemtiden var styrtet ned tillige med en Del af Taarnruinens Muurverk. Jeg sendte min Søn op til Kammerraad Holgersen, som var saa venlig at komme ombord for at hilse paa mig. Efter at have spist til Middag paa Dampskibet lod jeg mig kjøre op

paa Banegaarden, og afgik med Toget Sydpaa Klokken fem Minutter før tre om Eftermiddagen. Da Klokken manglede et Qvarter i fem holdt vi paa Aabenraa Banegaard, hvor mine hjemmевærende Børn og Venner modtog mig med hjertelige Velkomsthilsener, og snart var jeg hjemme i min Bolig.

[Fischer bemærker, at de meteorologiske Iagttagelser var blevet noteret af M. Bahnsen, mens F. var paa Rejse].

26. Aug. Jeg var idag i Varnæs tillige med Fester, for at prøve den nye Vogn til Selvkjørsel, Smed Johansen har lavet til mig. Prøven udfaldt tilfredsstillende.

27. Aug. Iaften, imellem Kl. 7 og 8 saaes her en Ild-Kugle, som bevægede sig langs den østlige Horizont fra Syd til Nord og forsvandt i N. O. Dens Lys var klart, dens Diameter betydelig mindre end Maanens, og den efterlod en lysende Stribe paa Himlen.

1. September. [Beskrivelse af „et smukt Meteor i Skikkelse af et Stjernes kud saa stor som Venus i sin største Glands“].

3. Sept. For en tre Ugers Tid siden læstes i en i Berlin udkommende Avis, „Staatsbürger. Zeitg.“, en Artikel, der søgte at godtgjøre det Ugrundede i den saa ofte imod den preussiske Regjering fremsatte Bebreidelse: at den ikke lod foretage den i Pragerfredens § 5 lovede Afstemning i Nordslesvig, ved at paa-staa, at selve Paragraphens Ordlyd formeente Regjeringen at foranstalte og lede en saadan Afstemning, da den skulde være en „fri“, og at Beboerne af Nordslesvig selv burde og kunde foranstalte og for[e]tage nævnte Afstemning uden at det kunde forbydes dem. Akkurat den selvsamme Paastand, motiveret med de selvsamme Grunde, er for Aar og Dag siden bleven fremsat i „Apenrader Nachrichten“, dengang uden at blive ændset i aller-ringeste Maade. Men efter at „Berl. Tid.“ og flere Aviser havde aftrykket hiin Artikel af „Staatsb. Zeitg.“, fremkaldte den et ganske usædvanligt Røre i den Nordslesvigske Befolkning. „Dybbølposten“, redigeret af forhenv. Adv. Pingel, indeholdt et

Opraab fra en Deel navngivne Mænd paa Als, der opfordrede til at foretage den med saa megen Længsel imødesete Afstemning, hvorved Nordslesvigs Skjebne endelig vilde blive klaret, og Bevægelsen herover udbredte sig i alle Egne og igjennem alle Kredse. Det synes imidlertid at ligge klart for Dagen, at forinden der skredes til den omtalte Afstemning, maatte der indhentes Vished over to Puncter: 1) om hin i „Sta[a]t[s]b. Ztg.“ fremsatte Mening ogsaa var den preussiske Regjering[s] Mening, og 2) om den preussiske Regjering vilde godkjende Resultatet af en af den nordslesvigske Befolkning selv foranstaltet og foretagen almindelig Afstemning efter Pragerfredens § 5. Paa et i Sønderborg afholdt foreløbigt Møde vedtoges, at indkalde til en Forsamling i Haderslev, som skulde afholdes idag, nogle og tresindstyve Mænd fra Nordslesvigs forskjellige Egne, og der i Forening drøfte og bestemme, hvad der skal og bør skee i denne Sag. Bahnsen, N. Sørensen og Junggreen ere herfra reiste til Haderslev for at deeltage i Forsamlingen.

4. Sept. Forsamlingen i Haderslev bestod af over 100 Personer. Efterat Sagen alsidig var bleven drøftet vedtoges, at en Adresse til Kongen af Preussen, lydende som nedenfor anført, skulde underskrives i hele Nordslesvig og derpaa bringes til Berlin af en Deputation, bestaaende af følgende 7 Personer: N. Ahlmann, Sønderborg Ladegaard, H. A. Krüger, Bevtoft, C. Callsen, Possekjær, H. Lassen, Lysabild, P. Skau, Bukshave, Detlefsen, Læksgaarden og Hans Jensen jun., Flensborg.

Skulde det ogsaa denne Gang ikke lykkes for Nordslesviger[ne] at naae Hans Majest. Kongens Øre, saa bemyndigede Forsamlingen — ikke Adressens Underskrivere — Deputationen til, for om muligt at bringe Klarhed i Nordslesvigs politiske Stilling at begive sig til Wien for hos den keiserlig-kongelig Østerrig-Ungarske Regjering at søge Kundskab om hvorledes denne Magt fortolker Pragfredens Artikel V.

Adressen lyder saaledes:

Deres Majestæt!

Tre Aar ere henrundne, siden Deres Majestæt den 23. August 1866 i Prag sluttede Fred med Hans Majestæt Keiseren af Østerrig.

I denne Fredstraktats Artikel V blev efter Hans Majestæt de Franskes Keisers Tilskyndelse indsat den Bestemmelse, at de nordlige Districter af Slesvig skulle tilbagegives til Danmark, saafremt Befolkningerne ved en fri Afstemning tilkjendegive Ønsket om at vorde gjenforenede med Danmark.

Denne Afstemning har endnu ikke fundet Sted, og Prag-Fredstraktats Artikel V venter endnu paa sin Fuldbgyrdelse.

Vi længes inderligen efter den Dag, der skal forene os med vore fraskilte Brødre, saa meget mere som hele vort Land lider under den svævende Tilstand.

Tvende Gange have vi forsøgt at forebringe Deres Majestæt vore Bønner, men vi have hverken kunnet naae til Deres Majestæts Throne eller til Deres Majestæts Regjering.

Intet formaar at rokke vor Tro paa, at hiin Traktat og den os deri hjemlede Ret vil ske Fyldest, men Tilstanden her er saaledes, at vi ikke have troet at kunne forsvare for os selv at undlade paany at henlede Deres Majestæts Opmærksomhed paa de sørgelige Tilstande, som Traktatens Ikke-Udførelse har fremkaldt.

Underskrevet blev Forsamlingens Beslutning af:

L. Aarøe, Østerløgum. N. Ahlmann, Sønderb. Ladegaard. H. P. Appel, Højst. M. Bahnsen, Aabenraa. P. B. Bertelsen, Balum. J. J. Bjørnshauge, Sønderballe. B. Bonniksen, Lund, Burkal Sogn. B. Bonniksen, Stemmild, Burkal Sogn. And. Chr. Boyschau, Tohale v. Møgeltønder. F. H. Buck, Haderslev. C. Callsen, Possekjær. J. P. A. Caspersen, Ravsted. M. C. Christiansen, Højst. C. M. Clausen, Apterp. C. M. Clausen, Sønder-Vollum. J. A. Detlefsen, Haderslev. H. C. C. Drescher, Egen Mølle. F. Ebbesen, Christiansfelt. J. P. Friis, Eisbøl. H. N. Haase, Løgumkloster. C. Hansen, Nørremølle. Hans Chr. Han-

sen, Døstrup. Niels A. Hansen, Randerup. H. P. Hjort-Lorenzen, Haderslev. H. V. Jacobsen, Brøns Kjærmark. L. Jacobsen, Brøns Mølle. H. J. Jensen, Bæk. Gustav Johannsen, Flensborg. A. Juhl, Kjelstrup. J. P. Junggreen, Aabenraa. A. P. Jürgensen, Graasteen. P. Jørgensen, Mommark. H. A. Knudsen, Trøjborg. K. Knudsen, Lysholm. S. V. Kragh, Daler. H. A. Krüger, Bevtøft. H. Lassen, Lysabild. M. A. List, Romø. P. A. Madvig, Haderslev. Chr. Matthiesen, Vollum. S. K. Midtgaard, Spandet. C. H. Møller, Skovgaard. H. P. Møller, Gammelgaard. Chr. Nielsen, Veibæk. P. Petersen, Sønderborg. P. H. Petersen, Hostrup. H. I. Petersen, Flensborg. Cl. Pingel, Sønderborg. J. C. Randbøll, Haderslev. I. Rasmussen, Miang. I. M. Raunsøe, Gram. Bonde Refslund sen., Bovlund. I. P. Rosenbom, Løg[um] Kloster. Th. Sabroe, Haderslev. C. Salicath, Haderslev. I. Scherrebæk, Djernæs. A. C. Schmidt, Kollund. M. M. Schmidt. H. M. Simonsen, Haderslev. P. Skau, Bukshave. H. N. Skrydstrup, Miolden. S. H. Smedemand, Stolbro. F. Sodemand, Emmerlev. N. Sørensen, Aabenraa. Tolderlund, Aarup. A. P. West, Vonsbæk. I. F. N. Wielandt, Gram. C. A. Willemoes, Flensborg. A. Øster, Christiansfelt.

Søndag d. 5. Sept. [F. anfører, at en Ejendom i Aabenraa, der i 1865 kostede 16.000 Rigsdaler, nu sammen med to andre Bygninger er solgt for kun 9.000 prøjs. Thaler].

8. Sept. Iformiddag var M. Bahnsen, J. P. Junggreen og N. Sørensen kaldte op til Borgermester v. Krogh. Han modtog dem meget høflig, bad dem sidde ned og begyndte derpaa en lang faderlig Advarsel med Hensyn til den Adresse, som der agtedes indsendt til Kongen i Berlin, hvilket Foretagende han meente var meget farligt, og for at bevise denne sin Paastand forelæste han en heel Mængde Paragrapher af den preussiske Presselov, der truede med Fængsels- og Tugthusstraf for Forsøg paa at løsrive Dele af den preussiske Stat etc. Bahnsen svarede, at alle disse Bestemmelser slet ikke kunde anvendes her, da Forfatningen hjemlede Petitionsretten. Dette indrømmede Borgeme-

steren men tilføjede, at Enhver for sig havde Lov til at petitionere, og det kun[de] man lade Enhver gjøre. Derimod var det Agitation at gaa frem paa den Maade, som paa Forsamlingen i Haderslev var vedtaget. Bahnsen lod denne Forklaring af Petitionsretten ikke gjælde, og beraabte sig paa at Pragerfredens § V fuldkommen berettigede Befolkningen til det tilsigtede Skridt. Borgemesteren troede, at denne § ikkun var bleven optagen af Courtoisie for Keiser Napoleon men at den egentlig slet Intet havde at betyde, at den var saa ubestemt affattet at man ikke vidste, om Aabenraa vilde komme med ved Afstemningen, hvilken han dog troede aldrig vilde finde Sted, eftersom den kun var bleven foretagen en eeneste Gang. Herimod bemærkedes at Nordslesvigerne holdt urokkelig fast paa den Overbevisning, at § V havde Betydning og vilde blive udført tiltrods for dens ubestemte Fatning, der ligesaa godt indrømmede Aabenraas og alle dansktalende Slesvigere[s] Ret til at afstemme, som denne Ret fra modsat Side benegtedes dem; Nationalitetsprincippet var, som bekjendt, Basis for hiin Paragraph, og en Afstemning havde fundet Sted ogsaa i Venetien, følgelig to Gange. Borgemesteren vidste intet om nogen Afstemning i dette sidstnævnte Land og fandt for godt at komme med den gamle Paa-stand, at Folket her i Nordslesvig var ikke rigtig dansk. Denne Yttring foranledigede Junggreen til at spørge, om Borgemesteren antog at Folket i Angel talte Tydsk, og da Borgemesteren havde svaret, at det gjorde han rigtignok, lod J. ham vide, at Angelboernes Tydsk stod langt fjernere fra det tydske Skriftsprog end Nordslesvigernes Dansk fra det danske, og vare Angeliterne Tydske, saa maatte Nordslesvigerne af samme Grund endnu mere være Danske. Efter en lang Samtale lod Borgemesteren de Fremkaldte gaae, uden at have kunnet forandre deres Mening i mindste Maade, og efterat de havde udtalt deres Beslutning, at der under alle Omstændigheder skulde gaaes frem, som paa Forsamlingen i Haderslev var vedtagen.

11. Sept. I Formiddags Kl. 7 kjørte jeg til Varnæs for at

prøve den nye mechaniske Vogn, som Smed Johannsen havde lavet mig, og tog Quarteer hos Gammelgaard i nogle Dage.

15. Sept. Idag foretages paa Graasten Valget af en Deputeret til det preussiske Deputeretkammer af 2de Valgdistricter, og valgtes dertil Proprietair Nicolai Ahlmann fra Sønderb. Ladegaard med 189 Stemmer, medens Hjemmetydskernes Kandidat fik kun 27. (I Haderslev valgtes H. Krüger fra Bevtoft med 178 [rettet til 173] Stemmer imod 32 for Jernstøber Bonnichsen.

Rundtomkring i Egnen grasserer blandt Qvæget M u n d o g K l o v s y g e n, saa at Markederne forbydes, for at forhindre dens videre Udbredelse. Imidlertid har Dødeligheden iblandt Kreaturerne ikke været stor hidindtil.

2. Oktober. I Dag fik jeg min ny mechaniske Vogn, forfærdiget af Smed Johannsen i Varnæs, som en Foræring fra mine Venner der paa Egnen.

5. Okt. Idag var der Controlforsamling over Reservisterne, ved hvilken Leilighed Major Kornatzki holdt en lang Tale til det forsamlede Mandskab, hvori han udbredte sig i det Vide over hvor godt Kong Wilhelm meente det med dette Land og dets Indvaanere og ikkun var betænkt paa at gjøre Alt for dem saa godt som muligt var; dette maatte de vel paaskjønne og vise deres Erkjendtlighed derfor ved at undgaae Alt, hvad der ikke stemte med det underdanige Sindelag, navnlig og ved ikke at underskrive den Adresse, der nu var paatænkt. Til Slutningen udbragte han et Leve for Kong Wilhelm og raabte Hurra, hvori han blev accompagneret af en tilstedeværende Leutnant, en Toldofficiant, en Gendarm og et par Underofficerer; hele Mandskabet taug.

11. Okt. Idag valgtes paa Raadhuset Skatteligningsmændene til „Gewerbsteuer“ for næste Aar. Ved Valget var foretaget den Forandring, at Stemmesedlerne afgaves forsynede med alle fem Navne, og paa Borgemesterens Ytring, om man maaskee var tilfreds med Skatteligningsmændene fra forrige Aar valgtes for Handelsstanden med 38 danske Stemmer imod 27 Tydsk[e]

de selvsamme Personer som ifjor, nemlig Agent Middelheus, Gjæstgiver Jes Hansen, Skibsmægler F. Callsen, Muurmester J. H. Callsen og Farver Backmann.

Om Eftermiddagen, da der skulde vælges for Gjæstgiverstanden, var kun yderst faa mødte af det tyske Parti.

26. Okt. Idag er Deputationen, som skal overbringe den i Nordslesvig underskrevne Adresse til Kongen af Preussen (See 4. Sept. d. A.) afreist til Berlin. Adressen har ialt faaet 27470 *Underskrifter*.

Indføjet Avisudklip: Tirsdagen d. 26. Oktober 1869.

Haderslev, den 26. Oktober.

Som vi erfare, agte d'Herrer Krüger og Ahlmann at benytte deres Ophold ved Landdagen i Berlin til at overrække den paa Mødet i Haderslev den 3. September vedtagne Adresse. De øvrige Medlemmer af Deputationen begive sig i den Anledning idag til Berlin, medførende de underskrevne Adresser, der ere indbundne i fem tykke Foliobind, et for hver af de fem Kjøbstæder Haderslev, Aabenraa, Sønderborg, Flensborg og Tønder med tilhørende Landdistrikter. Underskrifternes Antal udgjør efter den i disse Dage foretagne omhyggelige Sammentælling 27-470 nemlig:

A i Kjøbstæderne:

Haderslev	871	Flensborg	1941
Aabenraa	560	Tønder	106
Sønderborg	490		
			3968

B i Flækkerne:

Christiansfelt	83	Højer	106
Løgumkloster	170	Nordborg	250
			609

C Landdistrikterne:

I. Haderslev Amt.

Aastrup	98	Fjelstrup	281
Vonsbæk	143	Aller	162

Taps	13	Skrave	129
Stepping	209	Rødning	195
Frørup	76	Østerlindet	150
Hjerndrup	84	Lintrup	233
Tyrstrup	369	Hjerting	86
Bjernerig	71	Hygum	281
Moltrup	123	Kalvslund	20
Gammel-Haderslev	177	Føl	101
Grarup	43	Gram	434
Starup	156	Bevtoft	223
Øsby	365	Agerskov	372
Halk	209	Branderup	133
Vilstrup	110	Toftlund	178
Hoptrup	276	Tyrslund	117
Vedsted	283	Skjærbæk	240
Hammelev	266	Brøns	177
Skrydstrup	105	Reisby	97
Nustrup	340	Hviding	99
Sommersted	149	Roager	120
Jægerup	132	Vodder	136
Maugstrup	106	Spandet	111
Oxevad	106	Højrup	131
Jels	239	Arrild	134
Skodborg	266		

9808

[rettet til: 8854]

II. Aabenraa Amt.

Aabenraa Landsogn	100	Ugø	63
Graasten	142	Ensted	207
		[rettet til 218]	
Løjt	428	Felsted	398
Østerløgum	309	Holbøl	221
Ris	227	Ringenæs	205
Hjortkær	151	Adsbøl	150
Bedsted	116	Varnæs	276
Hellevad og Egvad	248	Kvers	171
Bjolderup	252	Klipleve	313

3988

III. Als og Sundeved.

Kegenæs	221	Hørup	303
Lysabild	363	Tanslet	273

Ulkebøl	462	Oxbøl	263
Ketting og Augustenborg ..	252	Nordborg S.	278
Asseballe	258	Broager	770
Notmark	317	Sottrup	240
Egen	414	Dybbøl	197
Svenstrup	252	Ullerup	408
Hagenbjerg	227	Nybøl	145
			<hr/>
			5643

IV. Flensborg Amt.

Adelby	322	Hanved	370
Bov	280		
			<hr/>
			972

V. Tønder og Løgumkloster Amter.

Døstrup	215	Visby	147
Mjolden	101	Brede	249
Randerup	53	Nørreløgum	123
Ballum	251	Højsted	128
Skast	72	Ravsted	83
Hjerpsted	55	Bylderup	116
Emmerlev	266	Tinglev	107
Daler	127	Hostrup	170
Møgeltønder	261	Burkal	231
Udbjerg	28	Rønmø	134
Tønder Landsogn	57	Før	216
Abild	150	Amrum	31
			<hr/>
[Tilføjet:			3436
Løgumkl. Lands.	65]		

Tilsammen i Landdistrik-

terne

22,893

Hertil i Købstæderne med

3,968

og Flækkerne med

609

Samlet Antal

27,470

Disse Underskrifter ere i det Væsentlige indkomne fra den Del af Slesvig, der ligger nordfor den ved Valget til den nordtyske Rigsdag den 31. August 1867 fastslaaede Grændse, nordfor hvilken Majoriteten af Befolkningen ved de sogne- eller distrik[t]svis foretagne Valg allerede dengang har udtalt sig for en Gjenforening med Danmark. Kun i Tønder Amt har man

denne Gang ikke holdt sig hin Linie strængt efterrettelig, idet Adressen har faaet tilsammen 240 Underskrifter i Tønder By, Højer Flække og Udbjerg Sogn, hvor det danske Parti ved Valgene i 1867 var i Minoriteten, medens Adressen ved en Forsømmelse fra en enkelt Mands Side ikke er bleven underskrevet i Sognene Medelby og Ladelund, der ved Valget i August 1867 overveiende (med tils. 148 mod 96 St.) stemte paa den danske Kandidat.

Ved Valget den 31. August 1867 havde de danske Kandidater nord for den nævnte s. k. Afstemnings-Grændse (Linien Adelby-Hanved-Medelby-Ladelund-Burkal-Hostrup - Tønder-Møgel-tønder-Daler-Emmerlev) 23,754 Stemmer. Antallet af Underskrifterne paa Adressen overstiger altsaa dette Stemmetal med 3,716, eller, naar [man] vil fraregne de 240 Underskrifter fra Tønder, Højer og Udbjerg og tillægge 148, som mindst maatte kunne antages at ville have underskrevet i Medelby og Ladelund, med 3624, altsaa en *Tilvæxt af over 15 pCt.*

Det havde været særdeles ønskeligt at kunne foretage en mere detailleret Sammenstilling af Antallet af de danske Stemmer ved Rigsdagsvalgene i 1867 og Adresseunderskrifternes Antal. Den Omstændighed, at Valgene i 1867 foretoges efter en ganske anden Inddeling end den, der er fulgt ved Adresseunderskrivningen, gjør det imidlertid for enkelte Distrikters Vedkommende næsten umuligt. Thi medens Adressen er underskrevet sognevis, foretoges Valgene efter den dengang endnu gjældende administrative Inddeling, saaledes at navnlig de mangen Gang over flere Sogne adspredt liggende adelige Godser stemte hvert for sig eller flere samlede, ligesom ogsaa f. Ex. i Haderslev Amt flere (indtil 5) Sogne udgjorde et Valgdistrikt.

10. November. Ifølge Kongl. Befaling holdes der i Formiddag Gudstjeneste — tydsk, men ingen dansk — og Arbeidet hviler. Det er i Anledning af de nye Menighedsraad, der skulle indføres, at denne Befaling er udgaaet.

15. Novbr. Idag foretoges Valget af tvende Deputerede efter den nye preussiske Communalanordning. De udlagte Valglisten indeholdt 492 Vælgere; først var Antallet betydeligt mindre, men siden paaførtes samtlige Skolelærere, samtlige Toldofficerer og en heel Deel andre Functionairer, mere eller mindre afhængige af dem, der have Magten i Hænder.

Valgbestyrelsen bestod af Dhrr. Gust. Raben, B. B. Jessen, Herm. Davidsen, F. A. Jensen og C. A. Hundewadt, altsaa Eliten af det tyske Element, og ingen Embedsmænd var tilstede ved det Bord, foran hvilket Vælgerne mødte for mundtlig at afgive deres Stemme. Det manglede saaledes paa enhver Controlle, og det er derfor ei at undres over, at endeel Rygter og Paastander ere i Omløb, der hverken lade sig bevise eller modsige. Vist er at der var flere Ting, der vare uforstaaelige. Men hvorom Alt er, Afstemningens Resultat blev, at de tyske Candidater Garver Tondering og Seilmager Frellsen bleve valgte med 202 Stemmer, medens de danske Candidater, forhenv. Physicus Dahl og Skibsbygmester J. Paulsen, ikkun fik 162 Stemmer.

16. Novbr. Idag, som anden Valgdag for de nye Borgerrepræsentanter, have alle de dansksindede Vælgere, i Betragtning af de bestaaende Forhold, holdt sig borte fra Afstemningen. De Tydskindede valgte Bager H. C. Lorenzen og Barbeer W. Speckhahn, Senior, atter med 202 Stemmer. Man seer altsaa at deres Maskineri arbejder taktfast.

24. Novbr. Idag foretoges her Valgene til Menighedsraadet. Der valgtes paa 3 Steder i Byen, nemlig i Kirken 1. og 2. Qvarteer, hvor Provst Göttig, F. Raben, Hundewadt og tvende Skolelærere Wilmsen og Koch modtog Stemmesedlerne; i den *Gündewattske* Skole, 3. Qvarteer, hvor Kbm. J. A. Jørgensen, Skomager Christiansen, Skibsbygmester J. Paulsen og Skolelærer Møller dannede Valgcommissionen, i den *Store Borgerskole*, hvor Kammerraad J. Lorenzen, Kjøbmand J. A. Jürgensen, Orgelbygger Kornmann, Lærerne Bierwirth og Bruhn — endelig ogsaa paa et fjerde Sted i *Kolstrup*, hvor forhenv. Bykasserer

A. Andresen. Wildfang, Gaardm. Neumann [dannede Valgcommissionen].

De Danske Candidater vare	Det Tydske
i 1. og 2. Qvarteer, Valgstedet Kirken.	Skomager Lange
Kjøbmand H. P. Callesen	Smed Wismar
Apotheker Stisgaard	Lærer Bierwirth
Skibsbygmester J. Paulsen	Kbd. Bundesen
» Skifte[r] Andersen	» Bode
Snedker N. Thaysen	

Afstemningens Resultater vare følgende

Skomager Lange	122	Stemmer
Kjøbmand Bundesen	122	»
Skolelærer Bierwirth	121	»
Smed Wismar	119	
Kbmd. Bode	115	
Apotheker Stisgaard	98	
Snedker Thaysen	97	
Kbmd. H. P. Callesen	97	
Skibsbygmester J. Paulsen	97	
» Skifte[r] Andersen ..	97	
Adspredte Stemmer	15	

afgivne tilsammen 1110 heraf $\frac{1}{6}$ = 220 St.

[Summen af de opgivne Stemmer er kun 1100].

De tydske Candidater fik altsaa Majoriteten, hvilket overraskede saa meget mere, som en skjøn som Optælling, foretagen førend Valget, lod forvente et modsat Resultat. Man fandt nemlig, at der i 1. og 2. Qvarteer fandtes en afgjort Majoritet (circa [Tal mangler]) danske Stemmende, medens der i *trede* Qvarteer var omtrent Stimmelighed og i 4de Qvarteer vilde gives flere tydske Stemmende end Danske. Om nu endeel af de Danske i 1. o[g] 2. Qvarteer have svigtet, er ikke bestemt at benægte; men den almindelige Mening stempler Valgresultatet som et Kunstproduct og raisonnerer saaledes: Tydskerne vidste godt, at det her vilde knibe, derfor sørgede Provsten ved Ud-nævnelser af Valgbisiddere for at ingen Dansksindet kom med paa dette Sted, for at en Saadans Controlle ikke skulle være til Hinder for de „frie Valgmanœuvre“, der gjentagen have

skaffet Seiren i Tydskernes Hænder, — hvorimod han ansatte *tvende* Dansksindede paa et Sted, hvor han antog at Tydskernes Seir var en Selvfølge, thi at Tydskerne have studeret Valg-listerne førend Valget ligesaa godt som Danskerne, tør der aldrig spørges om; i 1.—2. Qvarteer vidste de altsaa at det vilde knibe særligt for dem og at der ethvert Middel maatte anvendes. Som det mildeste af de extraordinaire af Midlerne nævnes Stemmesedler fra enhver Tydsksinde i 1.—2. Qvarteer, hvad enten han mødte eller ikke, thi derved var Intet at riscere, hvo vilde eller kunde vel remonstrere derimod — og hvilken Tydsker vilde vel bagefter sige at han ikke havde været med ved Valget? De andre Midler, der antages anvendte, skulle ikke angives.

I *anden Valgkreds*, Byens 3. Qvarteer og Slotsgade faldt Stemmerne:

(Dansk) Bødkermester And. Schrøder ..	125	Stm.
(Dansk) Væver Jens Otzen	125	»
(Dansk) Farver Ries	126	»
(Dansk) Tobaksfabrik. Meyer	130	»
(Dansk) Kbmd. J. A. Jürgensen	131	»
(Tydsk) Møller J. Wildfang	105	»
(Tydsk) Skræder Toft	101	»
(Tydsk) Seilmager Frelsen	99	»
(Tydsk) Snedker Gebhardt	99	»
(Tydsk) Træhandler Schmooch	99	»
Adspredte Stemmer	24	
afgivne	1165	heraf $\frac{1}{3}$ = 233

I 3die Valgkreds, Byens 4de Qvarteer;

(Dansk) Orgelbygger Marcussen	126	Stm.
(Dansk) » Kornmann	125	»
(Dansk) Skomager K. Heitmann	119	»
(Dansk) Kjøbmand Paulsen (ved Kolstrup)	119	»
(Dansk) Bødkermester J. Hansen	118	»
(Dansk) Farver Backmann	117	»
(Tydsk) C. A. Hundewadt	99	»
(Tydsk) Inspect. Hörlock	97	»
(Tydsk) Skolelære[r] Dreesen	92	»

(Tydsk) Kbmnd. F. C. Raben	91	»
(Tydsk) Lærer Schöffner	90	»
(Tydsk) Skibscapt. J. Jessen	88	»
Adspredte Stemmer	21	»
afgivne	1302	heraf $\frac{1}{6}$ = 217

I 4de Valgkreds; Kolstrup og Landsognet,

(Dansk) Capt. Christoffer F. Thomsen	32	Stem.
(Dansk) » Ing. Bruhn i Kolstrup [indføjjet: paa Bøgelund]	30	»
(Tydsk) » Hans Bruhn paa Nymølle ..	20	»
(Tydsk) Gaardeier Clausen i Kolstrup	17	»
Adspredte Stemmer	7	»
afgivne	106	heraf $\frac{1}{2}$ = 53

Altsaa ialt ere afgivne

723 Stem.
Antallet af de Stemmeberettigede var

993 »
Følgeligen stemte ikke

270 »

Søndag d, 5. December. Som det erfares er der fra tydsk Side indgiven en Protest imod de sidstafholdne Valg til Menighedsraadet. Protesten skal især [indføjjet: støtte] til at Valgene ere blevne afholdte paa *Onsdagen* efter Publication fra Prædikestolen, medens Loven foreskriver at [de] ikke maa skee før om *Torsdagen* efter anden Gangs Publication.

8. Dec. Den omtalte Protest imod Afstemningen ved Menighedsraadsvalgene er bleven simpelt afviist af Valgbestyrelsen, bestaaende af samtlige Medlemmer af Valgcomiteerne. Den var underskrevet af Borgemester v. Krogh, Amtsdommerne Selig og Jaspersen, Herredsfoged Jensen — men kun af *tre* Borgere, Herman Davidsen, Bode og Smed Tønningsen. Den førømtalte Ankepost om at Valget var bleven for tidligt afholdt, fandtes slet ikke i Protesten, der ikkun motiveredes ved at Stemmesedlerne ikke vare blevne oplæste efter Valghandlingen, og at *een* Stemme var bleven afgiven af en Anden end den Paa-gjældende.

13. Dec. En Ulykke har idag ramt min Søn Fester; han har faaet en apoplectisk Rørelse.

16. Dec. Inat svær Storm af S. V. og Regn + 1 ° Idag var Vandet i Fjorden heelt usædvanlig lavt.

23. Dec. Idag vare 30—40 Personer, der havde deeltaget i Skydningen paa Sveits tredie Pintsedag, ved en saakaldt „Strafverfügung“ indvarslede til en Termin for Amtsretten, for at faa Sagen forhandlet. Samtlige Tilstedeværende benægtede med fuld Grund at have deeltaget i Processionen, og Borgermesteren, som „Polizeianwalt“, maatte, da de opstillede Vidner (Gendarmen Fontaine og Politibetjent J. Block — Herredsfog[e]d Jensen mødte ikke) erklærede, ikke at have seet Nogen af de Forsamlede i hiin Procession, andrage paa at de frikjendtes for Tiltale, hvilket saa skeete.

28. Dec. Sneen laa om Morgenen alenhøj og Postgangen er atter standset.

29. Dec. Vor Bys tyske Avis offentliggjør en Bekjendtgjørelse fra Magistraten, hvorefter Valget af en Borgermester skal foretages d. 15. Januar n. A. Som Candidater ere præsenterede
 nuværende const. Borgermester v. Krogh
 Retsassessor de Fontenay i Kiel
 forhenv. Herredsfoged Petersen i Hellevad.

1870.

1. Januar. I Midnatstimen blev paa Torvet tændt et Baal, afsunget Sangen „Des Jahres letzte Stunde“, og opkastet Raketter.

15. Jan. Idag afholdtes paa Raadhuset Valget af en Borgermester. Præsenterede vare
 den hidtilværende Borgermester A. v. Krogh
 v. Fontenai fra Kiel
 og forhenv. Herredsfoged i Ries o. f. Herreder Petersen, nu uden Tjeneste.

De Danske havde besluttet ikke at deelagtiggjøre sig i Valget. Petersen var bekjendt som en af de mest ondskabsfulde Forfølgere af alt hvad Dansk var fra den Tid har [skal være

„han“) i 1864 blev Herredsfoged indtil han gik af, og navnlig var hans Hensynsløshed imod alle de Værnepligtige, der lode sig overføre i Kongeriget Danmarks Lægdslistes i lige saa ilde Omtale som hans spottende Sarkasme, naar en Dansksindet mødte for ham. Fontenai, en ung Mand, var anbefalet af „Jørgen Amtmand“ som en brav Patriot, ogsaa holdt hele Embedspersonalet her i Byen hans Parti imod v. Krogh, der er ildelidt hos sine Colleger. v. Krogh vidste man hvem var, og fandt derfor ingen Foranledning til at blande sig i Tydskernes Valgkamp, hvis Resultat fremstillede sig som omtrent eens for de Danske. Men Rygtet havde gaaet iblandt de Tydske, at Danskerne vilde møde tilsidst og stemme for Fontenai. Derfor var Krogh[s] Parti meget ivrig paa strax at faae deres Stemmer afgivne, medens Fontenais Tilhængere ventede efter den danske Forstærknings Fremmarch. Hvorledes det nu er gaaet til eller ikke, nok er det, at ikke saa faa Dansksindede fandt paa at møde og stemme paa v. Krogh; blandt de der gjorde saa nævnes Kbmd. (forhenv. Raadmand) D. Damm! Dreier Zacharias Erichsen (Kanonsvarrer kaldet), Comissionair Petersen (Garverren kaldet), Tobaksfabrik. N. Sørensen, Vognmnd. L. Froe, Farver Petersen [Plads aaben til flere Navne].

Da Fontenaisterne bemærkede dette, begave de sig bort, og den hidtilværende Borgermester A. v. Krogh blev eenstemmig valgt til Borgermester for de følgende 12 Aar og med 1200 Thaler Gehalt af 197 Stemmegivende.

28. Januar. Som man erfarer har Consistoriet i Kiel givet den imod Valgene til Menighedsraadet indkomne Protest Medhold og kasseret Valgene, hvorfor nye skulle foretages.

5. Februar. Efterat ogsaa Consistoriet i Kiel har givet den fremsendte Protest imod Valgene til Menighedsraadet Medhold og erklæret dem for kasserede paa Grund af *at der ingen formelig Valgprotokol var bleven optagen* — alle de andre Anker fandtes intetsigende — skulle nye Valg foretages *Torsdag den 17de ds.* Da de forrige Medlemmer af Valgcomiteen vægrede

sig for at fungere paany som saadanne, ere af Provst Göttig anmodede om at indtræde og have ogsaa antaget Indbydelsen: Apotheker Stisgaard, Orgelbygger Kornmann, Kbmd. H. P. Callsen, Inspect. Hörlock, Kbmd. Bundesen og Gaardmand Clausen i Kolstrup.

Søndag d. 6. Febr. [6.—13. Febr. mellem 8 og 11° Frost]. Efter at der allerede i nogen Tid har været Iis paa Kiiler, nu ogsaa selve Havnen lagt til ud til Rendepælene og Isen paa Fjorden strækker sig derfra over til Muslingspælene langs med Vestkysten.

7. Febr. Isen har til trods for den stærke Blæst tillagt et større Stykke af Fjorden og strækker sig fra Lensnakke over efter Størtom.

8. Febr. [Overstreget: Det fortælles, at Skildvagten foran Officerens Huus paa Strandveien, hvor Fanen er forvaret, inat er frosset ihjel, man fandt ham i det mindste stiv og bevidstløs i Skilderhuset.] Tilføjet: [ikke overstreget] Manden havde nok taget sig Een over Tørsten inden han gik paa Vagten og fandtes stiv i Skilderhuset; han kom sig dog snart igjen.

Isen er voxet et godt Stykke længere ud i Fjorden, og Folk gaae derpaa.

10. Febr. Fjorden er helt tillagt af Is.

11. Febr. Fra Højderne omkring Byen er intet aabent Vand mere at see.

12. Febr. Isen naaer over til baade Als og Fyen.

15. Febr. Idag er Folk gaaede herfra Byen over Isen til Als.

17. Febr. Idag foretoges Omvalgene til Menighedsraadet. Da de tidligere Medlemmer af Valgcollegiet, der udnævnes af Provsten, i Betragtning af det Mistillidsvotum som de fandt i Cassationen af deres Fremgangsmaade, fratraadte deres Functioner, valgte Provsten nye, nemlig først Apotheker Stisgaard, der ikkun vilde modtage Valget under den udtrykkelige Betingelse at Halvparten af Valgcollegiets Medlemmer bestod af Dansksindede, hvilket Provsten strax erklærede allerede at

være hans Hensigt, idet han agtede at henvende sig til Orgelbygger Kornmann og Kbmd. H. P. Callsen. Den sidstnævnte gjorde endvidere til Betingelse for sin Medvirksomhed, at der skulle være danske Bisiddere paa ethvert Valgsted. Efter at Valgcollegiet havd[e] varetaget det fornødne til de nye Valgs Afholdelse og betids berammet Valgdagen, skeete som følger:

1. *Valgkreds*, Byens 1. o. 2. Qvarteer, Valgsted Kirken. Valgbestyrelse Provst Göttig, Apotheker Stisgaard, Kjøbmand J. A. Jørgensen, Lærer Bruhn.

Tydske Candid.

Skomager Lange	122 Stem.
Kbmd. Bundesen	121 »
Lærer Bierwirth	121 »
Smed Wismar	119 »
Modehandler Bode	116 »

Danske Candidater

Apotheker Stisgaard	114 Stem.
Skibsbygmester	
Sk. Andersen	111 »
Snedker N. Thaysen	111 »
Skibsbygmester J. Paulsen	110 »
Kbm. H. J. Callesen	110 »
Sprede Stemmer	9.

2. *Valgkreds*, Byens 3. Qvarteer og Slotsgade, Valgsted Gündewatts Skole, Valgbestyrelse: Pastor Grønning, Insp. Hörlock, Skibsbygmester J. Paulsen, Lærer Møller.

Danske Candidater

Tobaksfabrikant Meyer	140 Stem.
Farver Ries	140 »
Væver Otzen	138 »
Kbmd. J. A. Jürgensen	141 »
Bødker A. Schrøder	139 »

Tydske Candidater

Captain Wildfang	108 St.
Orgelbygger Marcussen	107 »
Kbmd. v. Bergen	104 »
Skrædder Toft senior	104 »
Træhandler Schmoock	104 »

3. Valgkreds, Byens fjerde Qvarteer, Valgsted Store Skole, Valgbestyrelse: Orgelb[ygger] Kornmann. Kbmd. H. P. Callesen, Kbmd. Paulsen (Kolstrup), Pottemager Ascheberg.

Danske Candidater

Orgelbygger Marcussen	152 St.
» Kornmann	150 »
Kbmd. Paulsen	
(Kolstrup)	131 »
Farver Backmann	129 »
Bødker P. Hansen	129 »
Skomager Carl Heitmann	129 »

Tyske Candidater

Inspektør Hörlock	105 St.
C. A. Hundewadt	103 »
Kbmd. F. C. Raben	102 »
Rector Scheffner	97 »
Capt. J. Jessen	85 »
Lærer Dresen	84 »

4. Valgkreds Kolstrup, Valgbestyrelse: Gaardejer Clausen, J. P. Maag, K. C. Bundesen.

Danske Candidater

Capt. Chr. Thomsen paa Bøgelund	46 St.
» Ingw. Bruhn i Kolstrup	41 »

Clausen fik 1, Neumann 2, J. Damm 1, J. P. Maag 1.

Tyskerne deeltog ikke i Valget.

4. Marts. Igaarftes foretog de nyvalgte Medlemmer af Menighedsraadet Valget af „de Ældste“, i Forening med Byens tvende Geistlige, Provst Göttig og Pastor Grønning. Stemmerne faldt som følger.

Orgelbygger Marcussen	19 Stemmer
Cancelliraad Grauer	18 »
Skibsbygmester J. Paulsen	12 »
Kbmd. P. H. Callesen	10 »
Snedker N. C. Thaysen	10 »
Skibskapt. Ingw. Bruhn	9 »

hvilke alle tilhøre det danske Parti, der saaledes fik de „Ældste“s samtlige Poster. Næst derefter havde de Stemmer

Inspector Hörlock 8 „

[Plads aaben til Optegnelse af flere Stemmetal].

Søndag d. 20. Marts. Hele det indre Parti af Fjorden er opfyldt af Iisflagger, som ligge fra Skibsbroen langs med Vestkysten forbi Størtom. Længere ude sees ogsaa Iis drive paa Vandet.

22. Marts. Det er idag Kong Wilhelm I[s.] Fødselsdag, han fylder sit 73de Aar. I denne Anledning er der arrangeret Militairparade og Gudstjeneste om Formiddagen, Spising (hos Stehr, Bahnhofhotel) om Eftermiddagen og Bal om Aftenen. Skolebørnene faae fri, men skulde dog møde for at see Portraiter af Kongen og Dronningen, hvorfor Lærerne, enhver i sin Skole, talte til dem om Dagens Betydning; der fortælles at ikke faa af Drengene skulde have tilladt sig Yttringer, der vare alt Andet end loyale. Flagningen omkring i Byen er yderst fattig. Med Undtagelse af Embedsmændenes og Officeerboliger maa-skee en Snees Flag i hele Byen, og det saavel schles.holst. som [„tydske“ overstreget og erstattet af:] preussiske, sædvanlig parviis ved hinanden.

28. Marts. Isen er drevet fra Havnen over til Fjordens Syd-kyst ved Styrtom. Dets Masse er ikke betydelig. Skibsfarten paa Fjorden er fri.

19. April. Først idag lykkedes det at faae et nyt Skib af Grunden, der den 24. Marts løb af Stabel paa Niels Jacobsens Værft, men paa Grund af den utilstrækkelige Opmuddring uden for dette Værft løb med Forenden højt op paa Grunden og ikke kunde faaes ud strax, da Vandet faldt, inden de fornødne Indretninger til at hive det af kunde bringes ilave. Da er der ganske anderledes sørget for Muddring uden for Gustav Rabens Værft; derfra kan man plumpe Skibe i Vandet, ogsaa naar dette er under daglig Vandstand. „Wer das Kreuz hat, der segnet sich“.

Søndag 1. Maj. Idag er *Mærketræet i Jørgensgaard Skov grønt.*

6. Maj. I Middags afreiste min stakkels Søn Fester, ledsaget af sin Søster Cathrine og min Svoger Thaysen, til Aarhus, for der at optages i Asylet for Sindssyge. Efter at han var ret godt paa Bedring efter den første apoplectiske Rørelse, han fik i December, kom et nyt Anfald i Januar, der satte ham endnu værre tilbage. I Marts Maaned begyndte Tegnene paa Afsindighed at vise sig, som tiltog i en foruroligende Grad; midt i April blev han mere rolig, ogsaa hans Legemstilstand forbedrede sig; men da Sindssygdommen umiskjendelig var tilstede, satte jeg mig i Forbindelse med Justitsr[aad] Lunn i Aarhus, vor tidligere Borgermester, og ved hans Hjælp er Sagen bleven ordnet at min Søn kommer paa omtalte Helbredelsesanstalt.

27. Maj. [Her er indklæbet et Eksempplar af Dannevirke med Artikel om „Det nordslesvigske Spørgsmaal og den nordtyske Rigsdag“ i Anledning af, at H. A. Krügers Forslag om, at „den preussiske Regering (skal) iværksætte de af Pragfredens Art. V resulterende Retshandlinger“, er blevet afvist af den nordtyske Rigsdags Petitionsudvalg].

25. Juni. I Torsdags, d. 23de, stode herværende Provst Göttig og Amtsforvalter Castens for Amtsretten I (Selig), fordi førstnævnte skriftligt havde injurieret Sidstnævnte. Adv. Schwennersen hersteds var Castens Sagfører, Dr. Rommel fra Flensborg Provstens. Provst Göttig blev dømt i 60 Thaler Mulct, eller 20 Dages Fængsel; han forbeholdt sig Appellation til Kredsretten.

Søndag d. 3. Juli. General Mannstein er ankommet hertil idag for at inspicere Garnisonen. Faner ere udhængte fra Raadhuset og Kasernen, Regimentsmusikcorpset ankommen og musicerer.

5. Juli. Omtalte Regimentsmusikcorps, 40 Md., har opholdt sig her, musiceret paa forskjellige Steder og giver iaften Concert paa Sveits.

6. Juli. Idag gav Landboforeningen Dyreskue paa Kolstrupbakke.

7. Juli. En Zigeunerbande, bestaaende af c. 90 Personer, Mænd, Qvinder og Børn, der for kort Tid siden passerede her igjennem Syd fra, er, da den ikke fik Tilladelse til at gaa ind i Danmark, returneret hertil, og har opslaaet sin Leir [indføjjet: 12 Telte] i en Lykke udenfor Veirmøllen, hvorfra [indføjjet: en Deel af] dens Medlemmer adspredte sig om Aftenen i Byen for at betle.

16. Juli. Imorges kom Efterretningen om at *Frankrig har erklæret Preussen Krig*, hertil. Tvende Stafetter ere i Nattens Løb ankomne til Militairauthoriteterne, fra hvilke Indkaldelsesordr[e] ere udsendte til Reservemandskaberne. Tropperne i vore Caserner ere blevne forsynede med skarpe Patroner. Det hedder at de her liggende Tropper skulle gaa til Rhinlandene.

Søndag d. 17. Juli. Aviserne have idag ingen væsentlige Nyheder bragt, desto travlere versere løse Rygter. Igaar fortaltes, at Preussen havde tilbudt Danmark hele Slesvig til Eideren for at holde sig neutral, idag broute Hjemmetydskerne med at Rusland, England og Nordamerika have ladet Frankrig vide, at det ingen Flaade maatte sende til Nordsøen og Østersøen. — I Sønderborg gik igaar det Rygte at der allerede havde fundet et Sammenstød Sted paa Grænsen, ved hvilket det 74de preussiske Regiment havde mistet c. 100 Fanger, men — naturligvis — kastet Franskmandene tilbage.

Jomfru Fanny siger, at et preussisk Skib forfulgt af 6 andre, skal komme ind i vor Fjord.

18. Juli. „Flens. Nord. Ztg.“ bringer den Melding, at Danmark har erklæret sig neutral i den begyndte Krig, roser den danske Regjering for denne „vise“ Beslutning og skildrer med vægtfulde Ord den Ulykke, den Tilintetgjørelse, der ellers vilde have overgaaet det danske Rige — alle Magter sympathisere med Preussen, Tydskland er uovervindelig og vil fuldbyrde sit verdenshistoriske Kald!! — — — Amen.

Af sikker Kilde erfares, at den franske Østersøesflaade (under Admiral Bouet Villaumey), 12 Pantserskibe, inat Kl. 1 er passeret Skagen og er der bleven forsynet med Lodser. Den preussiske Escadre var passeret 8 Timer iforveien. [Vedføjjet i Parentes og understreget: Denne Efterretning urigtig].

I Modsætning til ovenanførte Efterretning om Danmarks Neutralitetserklæring melder en Privatskrivelse fra Kbhvn. fra Gaarsdato, at saavel Overpræsident Carl Scheel-Plessen fra Kiel som den preussiske Afsending Körneritz have umaget sig for at bevæge Danmark til at erklære sig neutral, imod at Preussen afstod til det Slesvig til Slielinien, — men at den danske Regjering ingen Bestemmelse kunde tage førend dens Stilling til Frankrig var klaret; Rasløf befandt sig i Paris.

Vore Hjemmetydskere fortælle, at Rusland har erklæret Frankrig Krig.

19. Juli. Landraad v. Levetzau har i de sidste Dage fundet for godt at gjøre Vanskeligheder, naar Folk kom og gjorde Anmeldelse om at de vilde udvandre til Danmark. Til Physicus Dahl, der kom for at anmelde at hans Søn vilde flytte til Kongeriget, yttrede han, at dette, efter som Sagerne stode nok ikke kunde gaa an og at han ikke kunde udslette den Anmeldte af Lægdsrullen. Paa Dahls Bemærkning om at han ikke kunde begribe, hvorledes Landraaden kunde finde paa at ville opheve en i Wienerfredstractaten staaende Bestemmelse af almindelig Gyldighed, fordi Frankrig havde erklæret Preussen Krig, svarede Levet[z]au, at han ikke desmindre havde troet under de nuværende Omstændigheder først at maatte indhente Regjeringens Mening inden han tog hiin Wienerfredens Bestemmelse til Følge. Dahl forlangte da, at en Protocol over hans Anmeldelse maatte blive optaget, hvilket skeete. — Man kan let forestille sig hvorledes Menigmanden maa blive consterneret, naar Landraaden paa den anførte Maade udtaler sig imod Udvandringen til Danmark. Hans Contoirpersonal gjør det selvsamme og maaskee mere hensynsløst. Blandt flere var

idag hos mig Hjælpelæreren ved Hostrup Skole, Peter Christ. Fohlmann, 19 Aar, der ikke havde været i Militærtjeneste eller paa Sessioner, med samt hans Fader. De havde ikke faaet Landraaden i Tale, skjøndt de vare to Gange paa Slottet; men Contoirbetjenten svarede dem, at det ikke kunde gaa an at udvandre, forinden Regjeringen havde givet sit Samtykke dertil, at han intet Beviis for en Udslettelse af Læg[d]srullen kunde faae o. s. v.

Alle Eiere af Heste have i Formiddags maattet møde med disse deres Dyr, for at der til Militairet kunde gjøres Udvalg af dem. Udvalgscommissionen bestod af Herman Davidsen, Claus Clausen af Aarslev, Simon Johannsen af Volderup [muligvis flere].

Igaar aftes ankom den i Haderslev garnisonerede Dragoner-Eskadron hertil, og tog imorges atter afsted Syd paa.

Fablen om Ruslands Krigserklæring er alt imorges bleven gjendrevet i Aviserne, og Melding om Danmarks Neutralitets-erklæring har ingen Bekræftelse faaet. — Efterretningen om, at den franske Flaade er passeret Skagen, er ogsaa urigtig.

En Feltwebel hos den her garnisonerede Bataillon udtalte, at af 300 Indkaldte, der skulde være mødte idag, havde ikkun 24 — nur vier und zwanzig — indfundet sig, tre Gange havde han opraabt alle 300 Navne, men ikkun de 24 vare der.

20. Juli. Det lille Dampskib, der farer imellem her og Sønderborg, bringer paa enhver af sine Reiser hertil fuld Ladning af Flyttegods fra Folk, der belaver dem paa at forlade Sønderborg; ogsaa Jagter ere ankomne med Flyttegods derfra. Man nærer der stor Frygt for et Angreb af den franske Flaade.

Som man hører drager det værnepligtige Mandskab masseviis til Danmark.

21. Juli. Krammarkedet slutter allerede idag (Torsdag), medens det ellers varer til Løverdag Eftermiddag Kl. 4. Alle Telteboutikkerne paa Torvepladsen skulle være borte i aften.

22. Juli. Fra de forskjellige Egn[e] ere en heel Deel indkald-

te Værnepligtige komme her til Bataillon, for at blive monterede, navnlig fra Marsken og den vestlige Deel af Landet, og blive indquarterede hos Borgerne. Byen var fuld af Rygtet om at sex franske Pantserskibe var blevene borede isænk, eller sprængte i Luften, eller erobrede af de preussiske Krigsskibe, saaledes, fortalte Soldaterne, have Officererne sagt til dem paa Excercerpla[d]sen.

Togene paa Jernbanen ere i de sidste Døgn gaaede baade Nat og Dag.

23. Juli. Imorges vare de her indkomne Værnepligtige forsamlede og aflagde Faneeden til Kong Wilhelm I.

Idag har Landraad v. Levetzau igjen begyndt med at udstede Beviis for, at Slesvigere have opgjort deres Undersaatsforhold her for at flytte til Danmark, hvilket han siden denne Uges Begyndelse har vægret sig for at gjøre. Endnu igaar var Physicus Dahl hos ham og forespurgte om han havde faaet Svar fra Regjeringen paa sit Forespørgsel i dette Anliggende, hvilket Forespørgsel Landraaden besvarede med Nei, men lovede at sende Dahl Besked saasnart han fik Svar; han har imidlertid indtil i Aften ikke gjort det. — Sammenlægger man Alt, saa synes det at vise sig, at Landraadens, og flere Embedsmænds lignende Fremgangsmaade i denne Sag ikke saa meget er en Servilitetsidræt, en ilter Embedsiver for Preussen[s] Interesser, der har drevet dem til at slaa en Streg over Artikel 19 i Wienerfredstractaten, som er optaget i Verordnungsblatt 1865, men et simpel[t] Kneb for at sikkre den her garnisonerede Bataillon, eller det Regiment denne hører til, det muligst største Antal af slesvigske Værnepligtige. Thi strax efter at Frankrigs Krigserklæring var bleven bekjendt, begyndte de værnepligtige Mandskaber at strømme til i store Masser, for at blive udslettet her af de betræffende Lister og flytte til Danmark. Havde Landraaden været af en ærlig Tænkemaade, burde han ubetinget og ubetænkelig have gjort, hvad den ogsaa af Kongen af Preussen underskrevne, og som en med bindende

Lovskraft forsynet, i Lovsamlingen optagen Fredstraktat bestemte. Men tværtimod den[ne] sin Pligt sagde han (og hans Contoirpersonal) til de sig Anmeldende, at det nu ikke kunde skee, vægrede sig for at foretage Navnenes Udslettelse i Listerne og negtede at meddele Beviis for Anmeldelsen om at ville flytte bort fra Slesvig. Det er indlysende, at Menigmand, der er vandt til at skulle have og faae Alt skriftligt fra Øvrigheden, af saa bestemte Erklæringer, og navnlig af Nægtelsen af „Papirer“ — skjøndt i Grunden ingen „Papirer“ behøvedes — blev raadvild og afskrækket fra at udføre sit Forsæt om at udvandre til Danmark; at den simple Anmeldelse derom hos Øvrigheden gav den fuldkommandsten Berettigelse dertil, ogsaa uden mindste „Papiir“ fra Embedsmanden, var Noget de Allerræreste kjendte. Tilmed udspreddes en Masse Rygter om at Ingen „uden Papirer“ maatte passere Grændsen, at de der uden saadanne kom til Danmark bleve jagede tilbage og at en heel Mængde alt var retourneret, at de „uden Papirer“ Bortreistes Eiendomme bleve confiscerede o. s. v. Følgen af alt dette blev, at Mangfoldige lode sig skræmme, forbleve hjemme og saaledes fik Indkaldelsesordren, hvorved de ifølge den i dette Foraar mellem Danmark og Preussen afsluttede Bestemmelse bleve forpligtede til først at forrette den Tjeneste, hvortil de bleve indkaldte, inden de turde udvandre til Danmark. Paa denne underfundige Maade ere *mange* Hundrede blevne afholdte fra at benytte sig af deres Udvandringsret; jeg siger ikke for meget, naar jeg paastaaer, at ikke Halvparten, ja vel næppe mere end *en Fjerdepart* af dem, der nu ere blevne stukne ind i den preussiske Armee, vilde være komne i denne Stilling, dersom ikke Landraad Levetzau og hans Kamerader paa den anførte Maade havde ligefrem begaaet et Brud paa Wienerfredstractat og samtidigt intimideret de Ikke kyndige iblandt Befolkningen. Herr Landraaden og Consorter have visseligen handlet i Forstaaelse med de her og paa andre Steder Commanderende hos Militairet, og have indlagt sig den store Fortjeneste ligeoverfor

Befolkning[en], at Hundreder, maaskee Tusinder af [overstregt: Befolkn.] imod deres Villie paa en lovstridig Maade ere blevne tvungne til at deeltage i Krigen imod Frankrig, fra hvilken Mangfoldige visseligen deels slet ikke, deels som Krøblinge ville vende tilbage. Det Hele er en brillant Illustration mere til „Deutsche Treue und Biederkeit“.

Søndag d. 24. Juli. Som man erfarer, er Hans Krüger i Befoldt blev arrestet og ført til Flensborg,

De fra alle Egne i Hertugdømmet indkaldte Landeværnmænd ankomme hertil i Flokke, indkvarteres hos Borgerne og indexcereres.

25. Juli. Paa Amthuus er der en umaadelig Tilstrømning af Landboere, siden det blev bekendt at Landraad igjen i Naade „skriver over“, som det kaldes. Fra i Morges Kl. 7 til i Aften Kl. 6, med et par Timers Afbrydelse i Middagstiden, stod det uden for Contoiret fuldt af Folk, der enten selv vilde „overskrives“ (flytte til Kongeriget), eller som havde en eller to Sønner der vilde det. Der var en Trængsel som paa et Marked, og mange maatte vente til næste Dag; saa stor er Begeistringen for „das deutsche Vaterland“.

I Aften Kl. 8^{1/2} stod den her garnisonerede Bataillon af 84. Regiment, der nu har faaet alle sine Reserver — for saavidt de ikke vare bortrømte — indkaldte, deriblandt ogsaa Mandskab fra Holsteen, Meklenborg og Hannover, opmarcheret paa Excercerpladsen for at tage afsted i Krigen. Tilstede vare Landraaden, Byens Embedsmænd og [en] stor Masse Mennesker fra Byen og Omegnen, deels af Nysgjærrighed deels fordi de havde Paarørende, som med eller mod deres Villie nu maatte bære Pikkelhuen og drage i Krigen for Preussens Interesse. Den gamle Landeværnmajor Kornatzki holdt først en Tale, „schwunghaft und begeisternd“, for det tydske Fædreland, for Preussen og König Wilhelm og udbragte et Leve for denne, ved hvilket han svingede sin Pikkelhue; de preussiske Soldater og Hjemmetydskerne istemte af alle Kræfter og svin-

gede deres Hjelme, Hatte og Huer, men de gamle Indkaldte og de tilstedeværende Danske stode tause og med bedækket Hoved. Derpaa holdtes ogsaa Tale af Major v. [], Borgemester v. Krogh, hvorpaa der blev fremsat et Bord, paa hvilket Pastor Grønning skulde staae og tiltale Tropperne. Han havde været tilstede paa Pladsen, man kaldte paa ham, søgte om ham, men Præsten var forsvunden, og Majoren sagde fortrædeligt: „Han vil ikke! nu vi kunne undvære ham.“ Derpaa satte Tropperne sig i March til Banegaarden. I Vinduerne langs op ad Storegade var der ifølge Ordre fra Politimesteren sat Lys, og Hjem[me]tydskerne havde udhængt preussiske og nordtyske Flag. Paa Banegaarden, hvorhen den forsamlede Mængde fulgte med, musicerede Knack Musik, og Drengene fra [] Skole vare mødte med Stoklygter. Det varede længe inden den lange Vognrække — 41 Jernbanevogne trukne af 3 Locomotiver — var bleven ordnet, og først henimod Kl. 10^{1/2} afgik Toget. Efter Forlydende bestod den bortdragende Bataillon af 1300 Mand.

27. Juli. Imorges Kl. [] ere de sidste Soldater afmarcherede og der findes ikke mere end 13 Militaire i Byen. Kaserneerne staae tomme, Lazarethet er tomt, alle Militair-Reqvisitter borte.

Iaftes Kl. 10^{1/2} afgik herfra Havnen til Assens, bugseret af den lille Damper Apenrade, et af Gustav Raben nybygget Fartøj. En Capt. [], som har kjøbt en Part deri, skal gaae tilsøes med det; men under de nuværende Omstændigheder er det umuligt, at dette kan skee med nordtysk Flag. Er nu end Hovedrhederen G. Raben en af Tydskhedens største Coryphæer og en af Danskheden og de Danskes meest udprægede og værreste Fjender, hvilket han noksom udviste i 1864 og de følgende Aar, og er end Capitainen hans Meningsbeslægtet, om en[d] kun en ubetydelig Personlighed: saa have de begge dog ikke havt Betænkeligheder ved at tye til Danmark og de Danske for at faa Skibet i Fart. Toldforvalter Johannsen gik i

Søndags (24. Juli) med den lille Damper til Assens og ordnede der alt det fornødne til at Capitain [] blev Borger og dansk Undersaat, og nu gaar Skibet derover, faaer danske Papirer og dansk Flag, og høster saaledes i Sikkerhed der, hvor det mægtige tyske „Vaterlands“ Skibe ere udelukkede.

28. Juli. Imorges Kl. 8 omtrent hørtes [overstreget: i en længere Tid] en stærk Kanonade i sydlig Retning, samme vedblev med Afbrydelser til hen imod Kl. 3 Eftermiddag.

29. Juli. Idag ere de hjemmевærende Søfolk uden videre forudgaaet Varsel, af en Politibetjent blevne tilsagte, næste Mandag (1. August) at møde i Kiel.

30. Juli. Det erfares, at 5 Batailloner danske Tropper, af hvilke den ene alt er arriveret til Kolding, skulle besætte Grændsen.

Alle offentlige Kasser skulle bortsendes. Landraaden og Major Kornatzki have være[t] i Loyt for at see ud efter de franske Skibe, der skulle ligge ved Barsø, men de saae ingen.

Søndag d. 31. Juli. Medens hidtil kun to af Vægterne ad Gangen have gaaet Vagt i Gaderne om Natten, have de faaet den Ordre fra inat af at være alle fire tilstede, to bestandig ved Raadhuset og to til at gjøre Ronde, for at de uopholdelig kunne sætte Borgermesteren og [overstreget: Landraaden] Majoreren i Kundskab, naar Franskmændene vise sig.

2. Aug. Idag ere „Kredsene“ i Haderslev, Aabenraa, Tønder, Flensborg og Sønderborg blevne *erklærede i Beleirings-tilstand* og som Følge deraf Forfatningens §§ 5, 6, 27, 29 og 30 suspenderede. Offentlig opslagne Placater sætte Indvaanerne i Kundskab herom.

Om Aftenen skulde holdes et Møde paa Raadhuset for at vedtage Oprettelsen af en frivillig Strandvagt, hvortil var indbudet af nogle „deutsche“ Borgere. Men der mødte kun meget faa og der blev Intet af Sagen.

3. August. Bladene „Flensb. Av.“, „Danevirke“ og „Vest-slesv. Tidende“ ere blevne forbudte, og tyske Blade melde, at

Redact. Willemoes (Vestsl. Tid.), Past. Schmidt., Landdagsmand Bek og Cand. Ley som Arrestanter ere blevne transporterede Syd paa. Her i Byen have Alle de, der i den sidste Tid have ladet sig udslette af deres herværende Undersaatsforhold og [vare] dragne til Danmark, men efter at være antagne der ere vendte tilbage hertil, af Politiet faaet Ordre til ufortøvet at forlade Byen og begive sig over Grændsen.

Der gaaer Rygter om at der idag er bleven kjæmpet ved den franske Grændse lige siden den tidlige Morgenstund.

4. Aug. [Hæftigt Tordenvejr ved Midnat]. De tyske Aviser tale nu i accurat samme Tone om Frankrig, som i 1864 om Danmark; alt hvad fransk er, Keiseren, hans Soldater og deres Vaaben etc. etc. er usselt, elendigt, Tydskerne derimod og alt deres idel Fuldkommenhed og Uovertræffelighed; alle franske Udtalelser ere Løgn og Opdigtelse, de tyske „schwunghafte“ Beretninger, der ere stiledede som om de vare bestemte for Børn eller Taaber, løbe over af Selvroes og Praleries. Idag meldes, at Saarbrück er indtagen af Franskmændene d. 2. ds. Pladsen var naturligvis af ingen Betydning, kun besat af 2 Compagnier, der bleve angrebne af [2 rettet til] 3 Divisioner etc.

5. Aug. De tyske Blade bringe en pralende Proclamation om en glimrende, men blodig Seir, idet 5—11 preus. Regiment og 2. bairske Armecorps igaar have med Storm indtaget Weissenburg (paa fransk Grund), slaaet Divisionen Dounay paa Flugt, dræbt General Dounay, erobret Teltlejren, 1 Kanon og taget 500 usaarede Fanger. Vore Hjemmetydskere, der allerede igaar Aftes vare underrettede derom, juble som om Franskmændene vare heelt tilintetgjorte.

6. Aug. Tellegrammer i tyske Blade at Kronprindsen vedbliver at rykke frem og finder alle Byer (Ortschaften) fuld[e] af Saarede.

Man har idag atter hørt svare Kanonskud Syd fra.

Søndag d. 7. Aug. Tydske Blade og directe Telegrammer forkyndte strax om Morgenen at den preussiske Kronprinds

havde slaaet Mac Mahon ved Wörth og drevet ham tilbage til Bitche. Længere op paa Formiddagen meldte nye Telegrammer, at Franskmændene havde mistet 40 000 Fanger, 33 Kanoner, 9 Kuglesprøjter og 2 Ørne, hvilke Preusserne havde taget med Hurra, — og ligelydende Placater blev af Øvrigheden opklitrede paa Gadehjørnerne, hvilket nuomstunder skeer jævnlige. — Vore Hjemmetydskere juble i højen Sky, Flag vaje fra Raadhuset og mange Privathuse.

Strax over Middag løb Borgermester v. Krogh personlig omkring og udslettede et Nul paa de opklitrede Affichers Fangetal: „ein Dru[c]kfeler“.

8. Aug. Et ubestemt Rygte om et stort Slag, i hvilket Preusserne ere blevne slagne, er kommet i Omløb uden at Nogen veed fra hvilken Kilde.

9. Aug. Det igaar i Omløb komne Rygte om et Slag har vist sig at være ubegrundet.

11. Aug. Øvrighederne negte igjen nu at meddele Udskrivningsbeviser til Udvandringen til Danmark.

Ved en Bekjendtgørelse af 3. Aug. har General v. Etzel atter ophævet den af ham under 1. Aug. udtalte Suspension af den Preussiske Forfatnings Artikler 5, 6, 27, 29 og 30; eller med andre Ord den derved forkyndte Beleiringstilstand. Hvorfor denne Bekjendtgørelse fra den 3die først offentliggjøres i vort tyske Kredsblad af 11te, altsaa først da den er otte Dage gammel, derom kan man tænke sig Et og Andet.

20. Aug. Der er stor Glæde iblandt vore Hjemmetydskere over et igaaraftes ankommen Telegram, som melder at Preusserne [indføjet: d. 18de] under Kongens egen Førelse have slaaet Franskmændene i et blodigt Slag, som varede i 9 Timer ved Regonville og Gravelote, og kastet dem tilbage til Metz, hvorved hele deres Forbindelse med Paris er afskaaret. Der er som følge af denne store Seir udhængte Flag fra Raadhuset og adskillige Privathuse.

22. Aug. „Kieler Zeitg.“ bringer et Telegram fra Paris af 21de, ifølge hvilket Preussernes Seir d. 18de er en Opdigtelse; deres Angreb paa Bazaine er meget mere slaaet tilbage.

2. Sept. Fra Raadhuset, Toldpakhuset og nogle Privathuse ere Flage udhængte i Anledning af Efterretningerne om, at den franske General Mac Mahons Armee er bleven slagen ved Sedan, tæt ved den belgiske Grændse.

Hen paa Eftermiddagen kom et nyt Telegram, som meldte at Bazaine var med sin hele Armee bleven slaaet ved Metz.

3. September. I Formiddags steg den hjemmetydske Jubel endnu højere, da Telegraphen bragte den Melding, at den franske Armee i Sedan havde kapituleret og Keiser Napoleon personlig overgivet sig til Kong Wilhelm. En feberagtig Bevægelse greb hele Befolkningen her i Byen: de Tydsksendede gratulerede hinanden og de meest overspændte Pralerier om hvad der var skeet og vilde skee gjenløde allevegne, hvor de mødtes. Iblandt de Dansksindede bleve ikke faa meget forknydte, men fatte dog Mod igjen. — Om Eftermiddagen lod Borgemesteren Vægterne gaae fra Huus til Huus med Bøn — ikke Befaling — om at illuminere om Aftenen, og en Forsamling blev sammenkaldt paa Stehrs Hotel. Et par Kanoner bleve bragte frem fra Toldpakhuset, men dog ikke brugte.

Illuminationen om Aftenen var langt fra almindelig. Ikke alene de Dansksindede illuminerede ikke, men ogsaa adskillige af de Tydsksendede, t. E. Kjøbm. P. Petersen og H. J. Wied i Søndergade, undlode det; til Gjengjæld havde nogle ængstelige Dansksindede sat Lys i deres Vinduer. Raadhuset var straalende oplyst, men Slottet var heel mørkt, ligesaa Posthuset. Et Fakkeltog, som der var bleven omtalt, fandt ikke Sted, og skjøndt der indtil sildigt bevægede sig en Mængde Mennesker i Gaderne, hørtes hverken Sang eller Klammerie; ingen Vinduer bleve indslagne, ingen Uorden forefaldt.

13. Sept. En fremmed Hestepreanger har idag her i Byen

kjøbt alle de Heste han kunde faa til høje Priser. Landmænd, der tilfældigt kom ind til Byen, solgte endog deres Heste fra Vognene, saa godt betalte Manden.

[24. Sept. Nordlys, mest glimrende henved Kl. 10. 25. Sept. Nordlys. 26. Sept. Nordlys. 27. Sept. Ildkugle.]

30. Sept. Idag er atter et finsk Fartøj med en Træladning ankommen hertil, efterat Skibsfarten allerede for et par Dage siden er bleven aabnet af Smaafartøjer.

8. Oktober. Idag kom det Gustav Raben tilhørende Skib, som han havde sendt til Fredericia d. [], for at det skulde have dansk Flag og Skibspapirer, tilbage hertil, da han ikke kunde opnaae sin Hensigt.

18. Okt. I Formiddags skulde Nyvalgene til Skattesætnings-commissionen til Gewerbsteuer for Handelsstanden foretages. Kl. 9 forsamlede sig Vælgerne ifølge Indbydelsen fra Øvrigheden paa Raadhuussalen, de dansksindede Vælgere indfandt sig, men de tydsksindede udebleve paa en Eneste (F. Raben) nær. Da det saaledes var klart hvad Vending Sagen vilde tage, foreslog Borgemester v. Krogh, at man, for at gjøre Sagen kort, skulde enes om at vælge de hidtilværende Lignings-commissionairer, over hvilke der ingen Klage var bleven ført, hvilket de Forsamlede gik ind paa.

24. Okt. Om Aftenen viste sig, saa snart Mørket faldt paa, et stærkt Nordlys paa den nordlige Himmel, der forresten var opfyldt af Skyer. I Førstningen var Lysningen hvid, men senere hen imellem 7 og 8 antog den en rød Farve og der danne sig den bekjendte Krone i Zenith, som udsendte Straaler til alle Sider og bevægede sig i sydlig Retning. Kl. omtrent 8^{1/2} var hele den nordlige Himmel opfyldt af et rødt Lys, der især i N.O. var intensivt, og udbredte sig over hele Himlen, saa at det selv i S.V. [indføjjet: og S. O.] var meget stærk[t].

25. Okt. [Atter Nordlys.]

26. Okt. [F. hos Petersen i Hostrup indtil 5. Novbr.]

9. November. Som overalt i Landet foretoges her idag Valget af Valgmænd til andet preussiske Regjeringskammer. Byen var ligesom ved Valgene d. 30. Octb. 1867, deelt i 4 Valgdistricter, [Valgstederne: Raadhuset, Colossæum, Gæstgiver Krause og Jernbanehotellet, forhen Rudebeck].

Medens der i 1867 kun valgtes 19 Valgmænd her i Byen, skulle der dennesinde vælges 24, altsaa 2 i hver af de 4 Valgkredses tre Afdelinger. At denne Forandring fra forrige Valg er foretaget for at begunstige de Tydsksindedes Seir, er tydeligt nok. — Valglisterne vare blevne udlagde efter Lovens Forskrift og ligesaa Afdelingslisterne, de sidstnævnte fra d. 2d til d. 9de; af dem overfører jeg følgende:

I. Valgdistrikt, 1. Afdeel.	(14 Vælgere,	1 fraværende: 7 Danske).
2. Afd.	(40 Vælgere,	1 fraværende, 6 Danske).
II. Valgdistrict, 1. Afd.	(14 Vælge[re]	1 fraværende, 6 Danske).
2. Afd.	(35 Vælgere,	1 fraværende, 12 Danske).
III. Valgdistrict, 1. Afd.	(14 Vælgere	6 Danske).
2. Afd.	(36 Vælgere	14 Danske).
IV. Valgdistrict, 1. Afd.	(20 Vælgere,	2 fraværende, 12 Danske).

For I. Valgkreds var Valgstedet paa Raadhuset, Valgdirector Borgem. v. Krogh (Stedfortræder Jørg. Ahlmann). Bisiddere: Hundewadt, Kbm. Nic. Nielsen, Capt. Lindenhan, Past. Grønning.

Stemmerne faldt:

1. Afd. J. P. Junggreen	7 St.	} dansk, imod	5 St.	} tydsk	
Kbmd. P. H. Callesen	7 »		5 »		
2. Afd. Kbd Nissen	15 »	} tydsk, imod	Niels Jacobsen	14 St.	} dansk
» Nicol. Nielsen	15 »		Joh. Garben	14 St.	
3. Afd. Skibs. J. Jessen	53 »	} tydsk, imod	Vært Hausmann	49 St.	} dansk
Physicus Schlaikjer	53 »		Joh. Garben	49 St.	

II. Valgkreds: Valgsted Colosseum, Valgdirect. Amtsdommer Selig (Stedf. G. Raben). Bisiddere Wildfang, Kbmd. Wied, Kbmd. Hartmeier, Kbmd. Brammer, Lærer Dreesen.

1. Afd. Vært H. P. Schmidt	6 St.	} dansk, imod	5 St.	} tydsk	
Kbmd. A. Johannsen	6 »		5 »		
2. Afd. Slagter Wiese	17 »	} tydsk, imod	Middelheus	13 »	} dansk
Richard Jessen	17 »		Jørg. Paulsen	13 »	
3. Afd. Kbmd. A. C. Schmidt	75 »	} dansk, imod	Wildfang	62 »	} tydsk
Farver Ries	75 »		Speckhahn	62 »	

III. Valgkreds hos Krause. Valgdirector Amtsf. Jensen.
Castens (Stedfortræder Heredsf. Jensen).

1. Afd.	} [Ikke udfyldt]
2. Afd.	
3. Afd.	

IV. Valgkreds. Valgsted Banegaardshotel. Valgdirect.
Herm. Davidsen (Stedfortræder P. Tondering).

1. Afd. Farver Bachmann	} dansk, imod	} tydsk
Træhandler Jørg. Storm		
2. Afd. Jernstøber Stallknecht	} dansk, imod	
Skomager Kaufmann		
3. Afd. Vært Hammer	} dansk, imod	
Bager Th. Offersen		

Det gik ved denne Valghandling som ved alle tidligere. Tydskerne lode alle deres Skrivere fra Embedscontoirerne, alle Embedsmænd og Functionairer, Skolelærere, Told- og Postpersonal marchere op, brugte al mulig Forlokkelse og Intimidation. Da der i 1ste Valglocal[e] for 2. Afd. faldt Stemmelighed, lod Hundewadt (Borgem. v. Krogh havde fjernet sig, Ahlmann hans Stedfortræder var aldeles sløv, hørte og saae Intet) til trods for Indsigelse fra Apotheker Worsaa[e]s Side Omvalget sætte ud, indtil 1ste Afdeling havde valgt, lige imod Lovens Bestemmelse; men derved vandtes der Tid til at sende Bud efter flere Tydskere.

12. Nov. I den senere Tid have de herværende Autoriteter atter gjort Vanskeligheder, naar Umyndige meldte sig for at opgive deres undersaatlige Rettigheder og flytte til Danmark. De forlangte Formyndernes Samtykke, nøjedes ikke med Mo-

derens, men vægrede sig for at beskikke en Formynder naar ingen fandtes og paakaldte endog Overformynderen (Amtsdommeren), der da sagde Nei, hvorfor ingen Udslettelse fandt Sted.

16. Nov. Jeg var idag hos Callsen paa Teglværket. Idag blev paa Graasteen Proprietair Nicolai Ahlmann paa Sønderborg Ladegaard af de den 9de valgte Valgmænd valgt til Deputeret for 2det slesv. Valgkreds til andet Regjeringskammeret i Berlin med 188 Stemmer (danske) imod 38 Stem. (tydske). Richelsen paa Buskmose var den tydske Candidat.

Idag var den 6aarige Termin udløben, som i Wienerfreden af 30. Octb. 1864 blev given Beboerne til frit at udvandre fra Hertugdømmerne til Danmark og omvendt.

17. Nov. Som man hører er endeel af de Værnepligtige, der uden at have anmeldt det for den herværende Øvrighed vare tagne til Danmark, men efter et kortere eller længere Ophold der vendte tilbage hertil, blevne indkaldte og sendte til Rendsborg, for at expederes til Armeen i Frankrig. Ved deres Tilbagekomst fra Danmark bleve de satte i Fængsel, 5—7 Dage, og fik saa Lov til at gaae hjem; mange troede at Sagen var dermed afgjort — nu sees noget Andet.

24. Nov. I Eftermiddags jordedes her Kbmd. og Raadmand C. E. Hoffgaards anden Søn Carl, som kom syg hjem fra den preussiske Armee foran Metz, og afgang ved Døden i sin Faders Huus. Alt hvad Tydsk er her i Byen fulgte ham til Graven, hvor der spilledes en Choral, affyredes Geværssalver af den herværende Commando af Landeværnsfolk etc. Der fortælles, at det unge Menneske nærede danske Sympathier og vilde været udvandret til Danmark, men at Faderens Magtsprog forhindrede ham deri og nødte ham til ligesom sin ældre Broder at blive Eenaarig i den preussiske Armee. Mon Fader Hoffgaard, der er en født Nørrejylland, i sit Hjerte er fornøjet over dette Resultat af sit tydske Sindelag?

[29. Nov. F. en Tur til Varnæs med sin Svigersøn Wetche].

20. December. Som man erfarer ere et Par franske Solda-

ter, som vare bortflygtede fra Rendsborg, hvor de befandte sig som Krigsfanger, blevne paagrebne, den Ene for en otte Dages Tid siden ved Tinglef, den Anden for et Par Dage siden her i Byen. Den førstnævnte var fulgt med Jernbanen og troede sig allerede paa dansk Grund, hvorfor han gik ind paa Bane-stationen og strax blev kjendt paa sin Uniform. Den Anden havde faaet Civilklæder, naaede her til Byen og tyede ind hos en vis Fashauer. Denne, der er tydsksindet, gik seent om Aftenen eller om Natten hen og gjorde Anmeldelse om sin Gjæst, hvis Sprog (han talte gebrokent Tydsk) gjorde ham mistænkelig, hvorpaa han blev paagreben af Politiet.

22. Dec. Af den store Solformørkelse fik jeg kun enkelte Blik at see, da store Skymasser droge frem og næsten bestandig bedækkede Solen.

Iaften Kl. 5 kom min Søn Fester tilbage fra Asylet for Sindssyge ved Aarhus, hvor han siden 6. Mai har opholdt sig. J. Paulsen afhentede ham der. Gud være lovet, at han kommer i en ganske anden, bedre Forfatning tilbage, end han havde da han tog derop. Aandsforvirringen er fuldstændig vegen; han skjønner og interesserer sig for Alt som før, erindrer enhver Smaating fra en tidligere Periode og taler saa fornuftigt som Nogen. Hvad Legemet angaaer, saa er han vel endnu svækket i venstre Side, men gaaer dog med Sikkerhed, og navnlig er den slemme Spytfloed, han led af, heelt forsvunden. Vorherre styrke ham i Fremtiden.

28. Dec. Det vedholdende Frostveir uagtet er ikkun selve den indre Havn og Strækningen fra de mellemste Rendepæle over til Paulsen[s] Værft tillagt med Iis.

30. Dec. Paa sidste Sessionsdag bleve et halvthundrede af de ældre Værnepligtige, Mænd paa indtil 38 Aar, tagne og sendte Syd paa.

1871.

Søndag d. 1. Januar. Inat ÷ 15° Medens der endnu igaar var ikkun ubetydelig Iis i Fjordens inderste Kroge, saa

har den stærke Frost ved den herskende Vindstille inat tillagt hele Fjorden, saa at der næppe er aabent Vand at øjne.

4. Jan. Isen strækker sig saavidt ud som Synet kan naa, er speilblankt og man gaaer allerede overalt paa den. Dog ere i Eftermiddag tvende Drengene [indføjet: paa 10—12 Aar] her fra Byen, Slagter Tychsen[s] den ene og en Arbeidsmand Elling[s] den anden, som løb paa Skøjter ud efter Skjærrev, derude slupne igjennem Isen. Tychsens Søn blev bjerget i en meget forkommen Tilstand, Ellings derimod druknede, og hans Liig fandtes først næste Dag.

15. Jan. I de sidste to Dage er her atter bleven holdt Session.

20. Jan. Idag er der heiset Flag paa Raadhuset og endeel Privathuse, thi Kong Wilhelm har proklameret at han har antaget Titlen som tysk Keiser og saaledes ere vi arme Syndere paa eengang blevne til „kejslerlich-königliche Unterthanen“. — Ingen veed, hvad han før sit Endeligt skal blive til.

23. Jan. Imorges Kl. $1\frac{1}{2}$ 5 udbrød en heftig Ildløs i Huset paa Hjørnet af Storetorv og Skibsbrogade, tilhørende Kbmd. Nissen.

Søndag d. 29. Jan. I Eftermiddag ankom der Telegram om at der var afsluttet en 3 Ugers Vaabenstilstand imellem Frankrig og Preussen, og at Forterne omkring Paris til den Ende skulle besættes af Tydskerne. Denne Efterretning havde til Følge, at vore Tydsksindede hængte Flag ud, ogsaa blev der heiset Flag fra Raadhuset.

1. Februar. Der er indløbet Efterretning om at Amtsdommer Jaspersen fra Ris og Sønderrangstrup Herreder, en ung Mand fra Slesvig By som var kommen i Embede her i Byen, men opgav dette kort efter Krigens Udbrud for [at] tjene som Frivillig i den tyske Hær, er afgaaet ved Døden, efter at han et par Dage tilforn havde faaet det ene Been knust og mistet et par Fingre paa den ene Haand. Benet blev amputeret høit oppe ved Hoftens, men Døden indtraadte alligevel. — Ogsaa en Hauptmand, Grev v. d. Schulenburg, der stod ved Bataillonens

som her laa i Garnison, er falden, idet han fik et Skud i Underlivet, hvoraf han døde Dagen efter. Mærkeligt var det, at det skete netop paa hans Fødselsdag, og at selvsamme Dag Ildebranden hos Nissen paa Storetorv — hvor han boede sammen med en Søster — fortærede endeel af hans Effecter, navnlig hans Stammetræ, hvormed man ofte saa ham sysle, og af hvilket kun nogle forbrændte Blade fandtes.

9. Febr. Inat svær Sneestorm og $\div 11^0$ Alle Veie ere efterføgne og ingen Poster ankommen.

10. Febr. Samfærdselen er saa godt som afspærret af den store Masse Snee der er falden. Posterne udeblive, ingen Landmænd komme ind til Byen.

11. Febr. Idag ere nogle af de savne[de] Poster ankomne.

Søndag d. 12. Febr. Om Middagen tog jeg med Chr. Callsen og Hans Krüger fra Beftoft om til Callsens Teglværk og forblev der til sildig Aften. Det var ogsaa Callsens Fødselsdag. Krüger, som kom fra Berlin, var Aftenen tilforn arriveret der og forblev der til næste Dags Middag.

16. Febr. Der er atter bleven indkaldt Mandskab til Tjeneste, og mange Værnepligtige ført Sønderpaa, hvoriblandt Mænd i 39te Aar. Ogsaa her i Byen ere flere blevne indkaldte, bl. A. Skrædder Schmidt, der allerede i flere Maaneder har ligget ved Depotet i Flensborg og for ikke ret længe siden blev permitteret; han blev indkaldt paany, og er nu i Rendsborg.

Søndag d. 26. Febr. Medens endnu i Forgaars Isen bedækkede hele vor Fjord; og der fra Barsø intet aabent Vand var at øjne; medens der fra denne Ø midt i Ugen var kjørt en Vogn med Korn til Maling ind til Runde Mølle, og der i Torsdags kom Folk gaaende over Isen fra Als her til, er Farvandet nu aabent uden for en Linie fra Skjærrev til Varnæshoved, og inde i selve vor Fjord er fra noget inden for Aubækhoved til Felsbæk Møllebugt en stor bred Vaage. — De uhyre Sneemasser, der var faldne og, navnlig paa visse Steder have opdyn-

get sig i kolossale Dimensioner, ere ogsaa saa godt som forsvundne ved de sidste Dage Tøveir.

27. Febr. Inat er Isen brudt op paa hele Fjorden og Vandet bleven aabent helt ind til Skibsbroen . . . Imorges ankom her til et Telegram, dat. Versailles d. 26de, hvori Keiser Wilhelm meldte Keiserinden i Berlin „med dybt bevæget Hierte, med Taknemmelighed for Guds Naade“, at Fredspræliminarierne vare blevne undertegnede, saa at endnu kun Samtykket fra Nationalforsamlingen i Bordeaux maatte afventes. Vore Tydskere kom i en svær Bevægelse, og Mange udhængte Flag, som om selve Freden var afsluttet; selv Landraad v. Lewetzau heiste Flag paa Slottet, men Stormen knækkede Flagstangen og Flaget forsvandt saaledes snart.

28. Febr. Isen, som var drevet over paa Nordsiden helt ude i Fjorden begynder atter at vise sig længere ude som større og mindre drivende Flader. Ude paa Skjærrev staaer en Iismasse saa stor og høj som et Huus fast paa Sandrevlen.

2. Marts. Om Eftermiddagen Kl. 1½ bleve Flag udhængte fra Raadhuset: Freden imellem Frankrig og Tydskland er afsluttet. Om Aftenen drog et Fakkeltog igjennem de for største Deel illuminerede Gader, thi ogsaa adskillige af de mere fremragende Danskere, iblandt andre Doctor Grauer, Kbmd. Jürgensen paa Storetorv, Apotheker Stisgaard, Skibsbygmester Jørg. Paulsen, [Plads til Indføjelse af endnu et Navn]. Det var især de tvende førstnævnte, som endog gik omkring for at bevæge Andre til at illuminere; iblandt Andre forsøgte de for-gjæves at bevæge Junggreen og Worsaae til at gjøre det. At mange mindre Borgere fulgte de størres Exempel er begribeligt; vore Hjemmetydskere spottede højliggen over de „danske Cujoner“. Borgermester v. Krogh holdt paa Storetorv en Tale, hvor han bl. A. fremhævede at Aaret 1806 nu var bleven hævnnet.

Byens offentlige Bygninger vare blevne prydede med Grønt

og preussiske Flag plantede op for især dansksindedes Huse, t. E. Agent Middelheus, Capt. Bruhn paa Stor[e]torv, D. Damm, Apoth. Worsaae (næste Dags Morgen vare Flagstængerne paa de anførte Steder brækkede ned, og for Ag. Middelheus og Apoth. Worsaae endog Flagene borttagne, hvorfor W., der først gjorde Indsigelse imod at Flaget blev plantet paa hans Fortoug, maatte møde for Politimesteren og gjøre Udsagn).

3. Marts. Idag foretoges paa 3 Steder: Raadhuset, Krauses Hotel og Banegaardhotel Valget til det Nordtydske Parlament Vi maa indrømme at vore Hjemmetydskere havde anspændt alle Kræfter for at vinde den Seier, de opnaaede. Foruden alle tidligere anvendte Midler brugtes nu et nyt. Folk af dansk Sindelag vare i et *Antal af 45* ikke optagne i den fremlagte Liste, og skjønt der blev gjort hvad der kunde skee for at faae de Udeladte til at reclamere, saa at endog Reclamationen fuldfærdig blev dem leveret og Vedkommende kun behøvede at sætte sit Navn under og aflevere den paa Borgermestercontoiret, saa havde dog endeel undladt at gjøre dette. Endvidere vare *Fornavnene* ofte urigtig anførte i den Liste, der fandtes, navnlig i Valglocalet paa Raadhuset, hvor 1ste og 2. Qvarter stemte [med anden Haand rettet til „valgte“]. Saaledes havde der paa den *udlagte* Liste rigtig staaet Hans Christian Jertrum Skibstiener, 73 Aar, men paa Listen i Valglocalet stod der Jes Chr. J., og uagtet Manden fremtraadte for anden Gang for Valgbestyrelsen, og uagtet M. Bahnsen fremtraadte og vidnede for at Navnet havde staaet rigtigt paa den [indføjjet: of-fentlig] *fremlagde* Liste, af hvilken han, M. Bahnsen, havde en Gjenpart, og at Vedkommende ikke *havde kunnet* indkomme med Reclame: saa erklærede Valgbestyrelsen (der bestod af Dhr. Fr. Raben, Bestyrer Hundewadt, Sekretair, Capt. J. Jensen, Cp. Lindenhan, Kbmd. Detlefsen og Bundesen samt Smed Holst), at den holdt sig til sin Liste, *fordi den var fidimeret*; at see efter i den *udlagte* Liste blev der ikke tænkt paa. Lige-saa var Styrmand Lillholdt[s] Fornavn urigtig anført, og han,

der ogsaa mødte 2 Gange ved Valgurnen, blev ligeledes afviist, uanset at Alle kjendte ham og han er *den Eneste* af dette Navn her i Byen. Paa denne Maade gik en 14—15 danske Stemmer tabte paa Raadhuset!!

16. Marts. I Eftermiddag Kl. 5 kom Landeværnsbataillon her til Banegaarden, hvor en talrig Mængde „Liedertafel“ og Byens Embedsmænd [med anden Haand rettet til: „Liedertafel“ og en talrig Mængde af Byens Embedsmænd [modtog dem. Soldaterne havde siden Afreisen fra Hamborg hverken nydt Vaadt eller Tørt i tre Nætter og to Dage [indføjjet: og] ikke været ude af Vagonerne. Men de maatte, efter at de vare blevne førte igjennem den pyntede Hovedgade, hvor tydsksindede Damer kaste[de] Blomster ud af Vinduerne ned paa dem, dog nede ved Kasernen først nedsvælge en Velkomsttale af Landraaden og en ditto af Borgemesteren, forinden de fik Lov til at søge Quartieer og faae Mad og Drikke. Der var rigelig 1100 Mand, der med 55 Jernbanevogne blev transporterede afsted. Der vare Folk fra alle Preussens Provindser i Bataillon.

22. Marts. I Anledning af Kong Wilhelms Fødselsdag ere offentlige Bygninger og Embedsmænd samt enkelte Andres Boliger prydede med Flag, og i Middagstimen [blev der] skuddt Salut fra Galgebjerg.

22. April. [Indklæbet et Blad af Schleswigsche Volks-Zeitung und Apenrader Kreisblatt (Apenrader Nachrichten) for 22. April 1871 med officiel Kundgørelse af 19. April (paa Dansk og Tysk) til alle „Landeværnsmand, Reservister og Ersatz-Reservister af Apenrade Kreds, som under Mobiliseringen 1870/71 vare indkaldte til Tjeneste, men som ikke have efterkommet den til dem rettede Indkaldelsesordre, eller som have unddraget sig Ordrens Modtagelse ved deres Bortfjernelse til Danmark“, om „uførtøvet og senest inden den 15de Mai 1871 at indfinde dem til deres Forsvar i Distriktsfeldweblens Bureau for deres hidtidige Kompagni-Distrikt, da der i modsat Fald vil blive indledet retslig Undersøgelse imod dem og deres Afstraffelse som

Deserteurer paafølge efter Lovenes Strengthed“. Listen omfatter 183 Navne. Undertegnet 18. April af Major von Kornatzki og 19. April af Landraad v. Levetzau].

5. Mai. Idag var Mærketræet i Jørgensgaardskov grønt.

6. Mai. Junggreen, Adv. Salicath fra Haderslev og Gaardm. Smidemand fra [] paa Als have været i Kjøbenhavn i Anledning af den imod de udvandrede Slesvigere fra Landeværns Bezierk-Commandoen udstedte Opfordring og Trudsel. De tre nævnte Mænd reiste *ikke* som en samlet Deputation, men hver Enkelt optraadte som Privatmand for sig. Der blev dem sagt af R. L., at alle Udvandrede, der vare blevne danske Undersaatter, d. v. s. der vare udvandrede førend de havde modtaget Indkaldsordren og havde anmeldt for Øvrigheden at de vilde gaae til Danmark, enten saa deres Anmeldelse var bleven modtaget eller ikke, vilde blive beskyttede; vanskeligere stod Sagen for dem, der havde modtaget Indkaldsordren. Forresten havde R. L. godt begrundet Haab om en heldig Ordning af det hele slesvigske Anliggende.

Søndag d. 7. Mai. Stor Højtid her i Byen, thi der plantes en *Fredseg*, omendskjønt det endnu seer misligt nok ud med Freden. Kl. 4 Eftermiddag satte sig et Tog i Bevægelse fra Banegaardshotel (Rudebek) til Søndertorvet, hvor Egen skulde plantes. Et Musikcorps, Liedertaflen, Skyttelaugget, Lærerne ved Byskolerne, Bycollegierne, Overførsteren tilhest, derpaa en Vogn med 4 Heste hvorpaa Egen, saa Landraaden, Landeværn og Majoren og Borgemesteren, derpaa Festcommitteen og siden Kreti og Pleti. Egen blev plantet paa det Sted paa Søndertorv, hvor der før den ny Vandlednings Indlæg stod en Steenbrønd, paa hvilken før 1848 en af Snedker L. Gebhard her i Byen lavet Træfigur var opstillet, hvilken man havde tillagt Navnet af Kong Christian den Første. Plantningen ledes af Overførsteren og de Forsamlede sang imedens „Eine feste Burg“; derpaa holdt Landraaden Indvielsestalen, saa sang man „Nun dankt Alle Gott“ — stakkels Vorherre — saa talte

Borgermesteren og dernæst sluttedes med at synge „Die Wacht am Rhein“. Man marcherede derpaa tilbage til Banegaard[s]-hotellet, medens Musikken spillede: „Ich bin ein Preusse“ og „Schleswigholstein“, — en højst modstridende Sammenfletning —, og derpaa var der „Festessen“ og Bal. — Planen var fra først af at faae *Præliminæregen*, thi andet og [skal være: er] den ikke, plantet paa den gamle Kirkegaard; men Menighedsraadet sagde Nei, og Reclamationer til Kirkevisitatoriet, Superintendenten og fra dem til Regjeringen i Slesvig havde kun det Resultat, at Regjeringen erklærede Intet at kunne gjøre i denne Sag, da Menighedsraadet ene havde Ret til at bestemme deri. — Hvad nu selve Optøget angaaer, der blev begunstiget af et smukt Veir og som man med Opraab, navnlig til Landboerne, havde umaget sig for at gjøre saa storartet som muligt, saa skulle Haandværkssvende, Tjenestefolk og Drengene have udgjort en meget stor Part af Forsamlingen.

8. Mai. Idag afreiste Chr. Callsen, for i Forening med Lassen fra Als og P. Skau fra Buk[s]have (alle 3 Nordslesvigs Landdagsmænd ved Provinsialstænderforsamlingen) at gjøre Skridt i Berlin til Faveur for de indvarslede Værnepligtige.

13. Mai. I Middag retournerede C. Callsen fra Berlin. Paa en af Krüger, Lassen og Callsen til Krigsministeren i Berlin indgiven Forestilling om Udsættelse af den af Major Kornatzki satte Frist for Værnepligtiges Stilling for sig, d. 15. Mai, fik de det Svar, at allerede d. 9de var Landværn-Bezirks Commandoen i Aabenraa bleven opfordret til at indberette om Foranledningen til dens Publication af 18de April, og indtil denne Beretning indkom forbeholdtes videre Skridt.

Med Hensyn til de Værnepligtige, der ifølge Landeværnmajorens Kundgjørelse af 18. April have meldt sig hos ham, fortælles, at de idømmes 7 Dages [overstregtet: mørkt] Fængsel, nemlig 3 Dages mørkt Fængsel med Vand og Brød, derpaa een Dag med almindelig Fangekost og Tilladelse til under Bevogtning at komme ud i Luften, og saa atter 3 Dages mørkt Fæng-

sel med Vand og Brød. Derefter faae de Lov til at gaae hjem til videre. Ogsaa siges at de maae underskrive en Revers, hvori de erklære frivilligt at være vendte tilbage for at blive Preussere igjen.

Søndag d. 14. Mai. [Indklæbet Løbeseddel fra Flensborg Avis, 14. Mai Middag Kl. 12, om Svaret til Deputationen til Berlin og dettes Konsekvenser for de indstævnede].

23. Mai. Imiddags Kl. $\frac{1}{2}$ 12 døde min ældste Søster Marie Dorethea, gift med afdøde Rebslager Claus Casper Garben, i en Alder af $67\frac{1}{2}$ Aar. Idag lagde jeg for sidste Gang i denne Vinter(!) i Kakke[l]ovnen om Morgenen.

26. Mai. Iaften kom min Datter Ludevike fra Sverig hjem i Besøg hos os, ligesaa den unge Mad. Gammelgaard fra Varnæs og hendes to Børn.

27. Mai. [Skriften usikker]. Et rheumatisk Onde, der har plaget mig i flere Dage har nødsaget mig til at holde Sengen.

30. Mai. . . . Idag er der atter bleven lagt Ild i Kakkelovnen i mit Værelse for at det kan være at udholde for mig, naar jeg kommer op af Sengen.

3. Juni. [Sidste Vejrobservation].

Noter og Henvisninger.

Aarb. = Sønderjydske Aarbøger.

Festskrift = Festskrift til H. P. Hanssen paa hans 70 Aars Dag (1932).

Fischer = Fr. Fischers Dagbøger.

Worsaae = A. H. H. Worsaae: Bidrag til mit Livs og min Tids Historie, med særligt Hensyn til Forholdene i Nordslesvig og specielt i Aabenraa 1864—71.

1868.

9. 1. *Johan Jacobsen*, se Aarb. 1930, S. 172, og Aarb. 1947, S. 69 f. *Skilling* (Schilling) Kurant, ca. 7 Ør. Jfr. Aarb. 1947, S. 100 (Note).

Gaa Kapøjster, gaa kaput (her: fallit).

Thaler, præjsisk Kurantdaler. Fra 1. Jan. 1868 indførtes det præjsiske Møntsystem: 1 Thaler a 30 Silberroschen a 12 Pfennig.

14. 2. *Maden*. Engen tilhørte Aabenraa By, og Worsaae bemærker S. 541, at de fleste Danske trøstede sig med, at den nyanlagte

- Eksercerplads kunde bruges til Markedsplads, naar Nordslesvig blev genforenet med Danmark. Jfr. Festskrift, S. 279.
12. 3. I Anledning af *Skolelærernes Ed* skriver Worsaae, S. 551 f.: »At afægge Ed er i Preussen en Hverdagsbegivenhed, og da Eden blev forlangt paa de urimeligste steder og af de urimeligste Personer, er det ikke saa underligt, at den tabte en Del af sin Betydning, eftersom Befolkningen tidligere havde havt stor Respekt for dens Hellighed og var vant til kun at see den anvendt ved vigtige og betydningsfulde Leiligheder«.
12. 4. *Kollegierne*: Magistraten og Deputeretkollegiet, jfr. Aarb. 1930, S. 220
18. 4. Se ogsaa Fischer 1866 18. 4., Aarb. 1947, S. 54.
17. 5. Pastor *J. Michaelsen*, Præst i Bjolderup 1866—80 (Aarb. 1923, S. 198). Worsaae omtaler S. 551 det store Kirkebesøg af Danske fra Aabenraa, der næsten fortrængte Sognemenigheden fra dens egen Kirke. Det aftog, da Pastor Grønning blev Præst i Aabenraa.
Provst *F. G. Göttig*, se Aarb. 1947, S. 98 m. Henvisninger.
4. 7. 700 Nordslesvigere besøgte i Dagene 4.—7. Juli Aarhus og Randers.
6. 7. Om *Landboforeningerne*, se Aarb. 1947, S. 84 og 101 (Note). Worsaae fremhæver S. 568, at den danske Landbof. vilde vise Magthaverne, hvad den kunde udrette ved egne Midler, uden at faa offentlig Støtte i Lighed med »Landwirthschaftliche Verein«, der desuden forskrev Folk og Fæ fra Sydslesvig. Til Ærgrelse for Tyskerne valgte man gerne Fredericiadagen til Dyrskue- og Festdag. — I Telegrammet blev »broderlig Hilsen« udeladt, men i Stedet tilføjedes: »I Tankerne dvæle vi hos Eder« (Worsaae, S. 569). Om »Köllnische Zeitung«s Kommentar til de tyske Drillerier, se Festskrift, S. 283.
9. 7. Worsaae, S. 570, bemærker m. H. t. dette Jubilæum, at »Lieder-tafel« i de 14 Aar under dansk Styre havde »ført en skindøf Tilværelse«.
13. 8. *Thaler pr.*, præjsiske Kurantdalere, jfr. ovenfor 1868 9. 1.
6. 9. *Turnerne*, i Lighed med Idrætsstævnet i Haderslev 1867, se Aarb. 1947, S. 83.
Hjelm. Lystskov, hvor talrige Festligheder blev afholdt.
15. 9. Om Forberedelserne til Henvendelsen ang. Art. 5 har Worsaae S. 578 ff. nærmere Oplysninger.
Adressernes Indhold, se Worsaae, S. 583 f. (Festskrift, S. 284) og 586 ff. Overpræsident *Scheel-Plessen*, se Aarb. 1947, S. 96 f.
17. 9. »Den her valgte Commite«, se ovenfor 15. 9.
»Dr.« *Resenschmidt*, hvis virkelige Navn var Carl Soedorff, redigerede fra 1. April til Okt. 1868 »Apenrader Nachrichten«.

Worsaae fordømmer skarpt hans Journalistik. Jfr. Festskrift S. 281 f.

22. 9. *Chr. Callsen*, Posekær, var Fr. Fischers Fætter.
 1.10. Worsaae, S. 609: »..... Vi levede i en ren Guldalder, hvad Valgbevægelse og Valgagitation angik, og det var næsten til at undre sig over, at Befolkningen ikke trættedes, da det var forbunden med megen Tidsspilde og tillige med Bekostning at foretage de hyppige Reiser, som de idelige Valg foranledigede«.
 31. 10. »overbord« 2 Gange.
 6. 12. »anstillet«, Germanisme.
 Sgr. = Silbergroschen (Silbergrossen).

1869.

11. 1. 10.000 Thaler pr. = 26—27.000 Kr.
 3. 3. Kmh. *E. S. E. Heltzen* (1818—98), mellem Krigene Amtmand i Aabenraa, 1864—65 Minister, se Aarb. 1930, S. 220 med Henvisninger. Som konservativ Helstatsmand blev han stærkt modarbejdet af de Nationalliberale. Han blev forøvrigt udnævnt til Stiftamtmand over Fyn 5. Marts, vistnok før Adressen naaede frem.
Støbbæk, d. e. Stubbæk.
 7. 4. *Aabenraa Kreds* omfattede 6 selvskrevne større Grundbesiddere, 2 Repræsentanter for Byerne og 10 for Landkommunerne. Blandt de 6 Godsejere var Kmh. Heltzen, der ejede Aartoft og Søgaard.
 23. 4. Den mekaniske Vogn, se videre 6. 5., 26. 8., 11. 9. og 2. 10.
 18. 5. *Frederiksklubben*, se Aarb. 1947, S. 96.
G. Rabens Søn, smlgn. Fischer 1865 28. 3., hvor det oplyses, at R. har mistet alle sine Børn (Aarb. 1947, S. 28).
 Om »Skiveskydningen paa Sveits« (»Schweitzerhalle«) og dens Efterspil, se endvidere 21. 5., 19. 6. og 23. 12, jfr. Festskrift, S. 287 f.
 27. 6. Postmester *Hasselriis*, se Aarb. 1947, S. 76 (Fischer 1867 23. 3.).
Etatsraad Th. A. J. Regensburg (1815—95), der som Departementschef i det slesvigske Ministerium 1852—64 havde Hovedansvaret for »Sprogreskripterne«.
 30. 6. *H. L. d'Arrest* (1822—75) tyskfødt Astronom, men levende interesseret i dansk Kultur.
 Astronom *H. C. F. C. Schjellerup* (1827—87) var Dr., men blev ved Besættelsen af Professorembedet 1857 forbigaaet til Fordel for d'Arrest.
 Justitsraad *P. J. E. Lunn*, den tidligere Borgmester og Byfoged i Aabenraa, Aarb. 1930, S. 179 og 220, Fischer 1870 16. 5.

21. 8. C. Th. Engelstoft (1805—89), Biskop, Historiker, Kirkeminister i Monrads Ministerium 1863—64.
3. 9. Advokat J. Cl. Pingel (1824—98), fra Jan. 1868 Redaktør af Dybbølposten. Om Pingels Aktion og dens Følger, se Festskrift, S. 289 og 305.
8. 9. Forhøret hos Politimesteren ang. Haderslevmødet, se Worsaae S. 747 ff. Flere af de fremtrædende Mødedeltagere idømtes Bøder, fordi Mødet ikke var anmeldt for Politiet i Henh. t. Forordningen af 11. Marts 1850 (hvis Eksistens de ikke kendte!), Worsaae, S. 754 f.
11. 10. Jfr. Fischer 1868 13. 10.
26. 10. Det er formentlig af Interesse at se, hvor mange Underskrifter Adressen fik i de enkelte Sogne. Valget 31. Aug. 1867 fulgte en anden Inddeling.
15. 11. Den præjssiske Kommunallov indførte en Valgcensus, der begunstigede de Tysksindede. I andre sønderjyske Købstæder protesterede de Danske, mens Aabenraaerne oprindeligt ikke havde anset det danske Flertal for truet. Worsaae oplyser S. 800, at 3 danske Vælgere var syge og 3 bortrejst, mens 26 udeblev — og 9 stemte Tysk, »til Dels tvungne dertil af Omstændighederne«. Festskrift, S. 291 f.
24. 11. Kirkeforfatningens Indførelse, se Worsaae, S. 803 ff. Valgets Efterspil: Fischer 1869 5. 12. og 8. 12., 1870 28. 1., 5. 2. og 17. 2. (Omvalget).
13. 12. Sønnen Festers Sygdom og Helbredelse, se Fischer 1870 6. 5. og 22. 12.

1870.

15. 1. Om Borgmester A. v. Krogh, se Festskrift, S. 292. v. Krogh havde 1. September 1867 afløst Gottburgsen som Borgmester og Politimester, skønt han tidligere paa Aaret var blevet suspenderet fra sit Embede som Herredsfoged i Rødding.
27. 5. H. A. Krügers Virksomhed i den nordtyske Rigsdag, se Sønderjyllands Historie V, 36 ff.
6. 7. Atter Landboforeningsfest paa Fredericiadagen! Worsaae, S. 861 f. nærmere om Festen (efter »Freia«).
17. 7. Den fransk-tyske Krigs Udbrud. »Alle Danskere ere meget glade, alle Tydskerne yderst bekymrede«, hedder det samme Dag i Brev fra Fischer til Worsaae, der har opholdt sig i Karlsbad. Selv en højstaaende Militærperson som den gamle Landeværnsmajor Kornatzki i Kolstrup var meget ængstelig, og der gik Rygter om Masseflugt af Indkaldte til Kongeriget. »Iblandt Embedsmændene hersker samme fortrykte Stemning, kort sagt, det tidligere Brouteri er vegen for Forknythed. Den dansk-

- sindede Menigmand bygger de mest rosenfarvede Luftkasteller og de politiske Kandestøbere ere fuldkommen paa det Rene med hvorledes Alt skal gaae . . . Samtlige vore Venner ere alle oplevede af de bedste Forhaabninger . . .« (Worsaae, S. 874 ff.). *Jomfru Fanny*, der som ganske lille var kommet til Aabenraa og efter Befolkningens Mening var Datter af Christian VIII, havde spaaet en stor Krig i 1870. Festskrift, S. 294 f.
18. 7. Først den 25. Juli vedtog den danske Regering at erklære sig neutral, og Erklæringen blev ikke offentliggjort.
24. 7. Krüger blev arresteret, da han havde nægtet at levere de udskrevne Heste og i denne Forbindelse brugt uforsigtige Ytringer (Worsaae, S. 885).
27. 7. Gustav Raben opnaaede ikke sin Hensigt, se 8. 10.
2. 8. Belejringstilstanden, se 11. 8.
7. 8. Ang. den tyske Sejrsmedling med det store Fangetal bemærker Worsaae, S. 890: »Efterretningen blev modtaget med den største Mistro af de Danske«.
3. 9. Worsaae, der ellers flittigt citerer Fischer, udelader dennes Bemærkning om, at nogle ængstelige Dansksindede havde Lys i deres Vinduer (W., S. 893). Derimod fastslaar W. S. 897, at skønt Hjemmetyskerne blev stadig mere anmassende overfor deres politiske Modstandere, holdt de Danske Modet oppe »paa en næsten ubegribelig Maade«. Det havde iøvrigt skuffet de Danske, at hverken den franske Krigserklæring eller Kejser Napoleon III.s Proklamation til det franske Folk havde nævnt Pragfredens § 5.
9. 11. Fischer anfører ogsaa Vælgernavne, men III. og til Dels IV. Valgdistrikt er ikke udfyldt. Der blev valgt 12 danske og 12 tyske Valgmænd mod henholdsvis 10 og 9 i 1867, jfr. Festskrift, S. 297.
16. 11. Worsaae skriver S. 921: »Udfaldet af Valgene var ikke alene til stor Glæde for Nordslesvigs danske Befolkning, men der leveredes desuden derved et tydeligt Bevis for, at Befolkningen ikke havde skiftet Sind paa en Tid da adskillige Forhaabninger gik til Grunde under Kanonernes Torden i Frankrig, eller tabt Modet i de 6 lange Aar Fremmedherredømmet saa tungt havde hvilet over Landet«.
24. 11. Købmand C. E. Hoffgaard, Aarb. 1930, S. 220 (Fischer 1864 22. 2., 1. 6. og 20. 12.).

1871.

2. 3. I Worsaaes Meddelelser om Dagens Begivenheder (S. 1019 ff.) hedder det, at Smaaborgerne følte sig forraadt, da ansete danske Mænd paa Store Torv satte Lys i Vinduerne. Til sidst var

vel kun ca. 20 Huse illuminerede; de tilhørte de afskedigede danske Raadmænd og nogle større Næringsdrivende.

3. 2. fidimeret = vidimeret, bekræftet.
6. 5. R. L., maa være Udenrigsminister O. D. Rosenørn-Lehn.
23. 5. Den 22. Maj var Worsaae rejst til Karlsbad og havde før Afrejsen bedt Fr. Fischer som sædvanlig holde sig a jour med Begivenhederne i Aabenraa, men F. afslog det med Taarer i Øjnene: »Jeg er træt og trænger til Hvile; nu maa yngre Kræfter træde til«. Han henviste til Junggreen som Meddeler i sit Sted.
3. 6. Dagen efter døde Fr. Fischer af et apoplektisk Tilfælde, 62 Aar gl.